

Socialpædagogisk arbejde

– med mindreårige flygtninge, der søger asyl

Denne rapport er publiceret på engelsk i juni 2015 og foreligger nu i denne danske version. Rapporten kan downloades på www.aieji.net under *publikationer*.

O

Indhold

Forord.....	5
Indledning.....	6
Formålet med projektet	6
Projektgruppe og projektmateriale.....	7
Hvem er de uledsagede mindreårige og hvad er deres rettigheder?	8
Barnets eller den unges stemme og ressourcer.....	8
Et empirisk studie blandt AIEJI-medlemmer	9
Fakta om interviewene	10
Uledsagede mindreårige asylansøgere i Danmark.....	10
Hvad de mindreårige flygtninge siger	10
Socialpædagoger i Danmark	11
Socialpædagogerne om de mindreårige flygtninge	11
Socialpædagogerne om deres job generelt	11
Om at håndtere konflikter.....	13
Om mindreårige flygtninge som ikke får opholdstilladelse	13
Uledsagede mindreårige asylansøgere i Italien	14
Hvad de mindreårige flygtninge siger	14
Socialpædagoger i Italien	15
Uledsagede mindreårige asylansøgere i Israel.....	16
Socialpædagoger i Israel	16
Uledsagede mindreårige asylansøgere i Spanien	17
Socialpædagoger i Spanien	17
Refleksioner over de empiriske studier og teoretiske perspektiver	18
Tillid.....	18
Ressourcer.....	18
Resiliens - et teoretisk blik	19

Traumebevidst omsorg – en forståelsesramme	20
Livshistoriearbejde	21
Narrativet – et teoretisk blik	22
Sprog og kommunikation	23
Konflikter, krig og rettigheder	23
Respekt.....	23
Familie og job	24
Fællesskab og netværk.....	24
Det fælles tredje – et teoretisk blik.....	24
At løfte i flok.....	25
Socialpædagogen i et krydspres.....	25
Et opråb mod ekskluderende mekanismer	26
Hvordan socialpædagoger kan støtte uledsagede mindreårige asylansøgere	27
Afsluttende perspektiver.....	29
Litteraturliste.....	32
Bilag 1	33
Bilag 2	35

Forord

På AIEJI's generalforsamling i Luxembourg i april 2013 blev det besluttet, at der skulle iværksættes et projekt omhandlende mindreårige flygtninge. Dette på grund af den vurdering, at der for socialpædagoger, der arbejder på dette område, er meget store udfordringer. Socialpædagogerne arbejder med en gruppe børn og unge, som har en meget usikker baggrund, er helt alene og langt væk fra deres hjemland, og de har ingen viden om, hvordan deres fremtidige livssituation ser ud.

Endvidere må socialpædagogerne arbejde inden for rammen af et system, hvor beslutninger foretaget på et juridisk og regeringsmæssigt grundlag har afgørende betydning for barnets livssituation nu og fremadrettet.

Formålet med denne rapport er at indgyde mod til og inspirere socialpædagoger i deres arbejde med uledsagede mindreårige flygtninge. Vi håber, at rapporten vil give anledning til at reflektere og stille spørgsmål ved disse børn og unges livssituationer, samt belyse det socialpædagogiske arbejde – især dets afgørende betydning for de mindreårige flygtninge, men også at det er en meget udfordrende opgave for de socialpædagoger, der udfører det.

Benny Andersen
Præsident for AIEJI

Indledning

Der har ikke, siden 2. Verdenskrig, været så mange mindreårige flygtninge, som der er i dag. AIEJI blev grundlagt i 1949, hvor børn og unge blev sat i desperate situationer på grund af krigen. Grundet efterkrigstidens problemer på det tidspunkt blev det besluttet af tyske, franske og hollandske professionelle inden for børneomsorgsområdet, at der skulle gøres en særlig indsats for børn og unge. Organisationen støttede i den forbindelse specielle institutioner og lejre, og der blev skabt børnebyer med hjælp fra frivillige og professionelle, fonde m.fl.

I dag er den historiske kontekst på mange måder anderledes. På nuværende tidspunkt har vi globale problemer grundet borgerkrige, den økonomiske krise, politiske og religiøse forfølgelser og især krigen i Syrien, som i 2015 er på sit femte år. På trods af dette har vi stadig at gøre med de samme problemer om mindreårige, som krydser grænser. De har kun begrænsede rettigheder i det land, de ankommer til, og derudover er de særligt udfordrede i forhold til det faktum, at ingen voksne har ansvaret for dem.

Udgangspunktet for dette projekt er at finde ud af mere omkring de mindreårige flygtninge: Hvordan er deres livsomstændigheder? Hvordan arbejder socialpædagogerne med disse mindreårige? Hvordan (og hvis) inklusionsstrategier er til stede i samfundet? Disse spørgsmål er blevet undersøgt af AIEJI – for at fokusere på livsmuligheder og ressourcer samt hvordan socialpædagoger kan arbejde for et værdigt liv for de børn og unge, som eventuelt bliver i det nye land, flygter til et andet land eller bliver hjemsendt.

Tidligt i projektet blev det besluttet, at fokus skulle være på *uledsagede mindreårige asylansøgere* – en udsat gruppe på grund af deres meget usikre livssituation, deres ensomhed og det faktum, at de er en minoritet

inden for en bred gruppe af flygtninge i udsatte positioner. Men også en stærk gruppe, når man ser på den styrke, der er mobiliseret ved flugt under meget udfordrende vilkår. En styrke der, for socialpædagoger, er så vigtig at se og arbejde med.

Uledsagede mindreårige flygtninge er i denne rapport defineret som *mindreårige, der er flygtet uden deres forældre eller anden voksen/voksne med ansvaret for dem. De mindreårige er uden permanent opholdstilladelse, og de har ikke nødvendigvis status som flygtninge i henhold til Flygtningekonventionen*¹.

Formålet med projektet

Hensigten har været at belyse de uledsagede mindreårige asylansøgers livsomstændigheder – især hvordan det socialpædagogiske arbejde bliver udført i praksis, og hvordan det gavner den mindreårige.

Formålet er at opnå og sprede viden om god socialpædagogisk praksis på tværs af landegrænser, til de som arbejder med denne både sårbare og stærke gruppe. Men også for at inspirere og motivere socialpædagoger i forskellige lande til at finde de bedste måder, hvorpå de mindreårige flygtninge kan blive støttet. Dette afhænger selvsagt også af den politik, som bliver udført i de forskellige lande, heriblandt de finansielle ressourcer, som bliver brugt på de mindreårige. Denne rapport vil kun behandle førstnævnte. Ikke fordi de politiske prioriteter anses som ubetydelige. Overhovedet ikke. Men fordi det er

---

¹ Artikel 1 i Flygtningekonventionen (1951) definerer en flygtning som en person, der er flygtet fra sit land og som følge af *velbegrundet* frygt for forfølgelse på grund af sin race, religion, nationalitet, sit tilhørsforhold til en særlig social gruppe eller sine politiske anskuelser befinder sig uden for det land, i hvilket han eller hun har statsborgerskab, og som ikke er i stand til eller ikke ønsker at vende tilbage dertil.

blevet vurderet som betydningsfuldt at kaste lys på det socialpædagogiske arbejde på området, heriblandt hvordan det påvirker og gavner de mindreårige asylansøgere.

Forhåbentlig vil denne rapport også nå ud til aktører, som har magten til at ændre livsmulighederne for de uledsagede mindreårige asylansøgere. Et godt udgangspunkt er at opnå mere viden om denne gruppe, og de professionelle som kan give dem den støtte, de har brug for. Derfor opfordrer vi alle til at videregive denne rapport eller væsentlige pointer fra den – ikke kun til professionelle, som arbejder i dette felt, men også professionelle på det politiske niveau, som må huske på, at de lande, der har underskrevet FN's Konvention om Barnets Rettigheder, er forpligtede til at beskytte uledsagede børn og unge, hvilket Artikel 20 *Forældreløse børn* og Artikel 22 *Flygtningebørn* indikerer.

Børnekonventionens artikel 20 handler om forældreløse børn og staternes forpligtelse til at sørge for særlig beskyttelse, herunder alternativ pleje.
Børnekonventionens artikel 22 handler særskilt om flygtningebørn og staternes forpligtelse til at sørge for særlig beskyttelse og til at samarbejde med ansvarlige organisationer om dette.

Projektgruppe og projektmateriale

Rapporten præsenterer hovedemnerne fra et studie udført af en projektgruppe med repræsentanter fra Israel, Uruguay, Luxembourg, Italien, Norge og Danmark (AIEJI's bestyrelsesmedlemmer). Desuden inkluderes problemstillinger fremført af eksperter på området, som fremlagde deres viden på et AIEJI-seminar i Rom, september 2014.

De vigtigste publikationer som benyttes:

- Children on the move, IOM International Organization for Migration, 2013.

- Statement of Good Practice, Children in Europe Programme, 4th. rev. Edition, Save the Children, UNHCR, UNICEF, 2009.
- Refugee Children, Guidelines on Protection and Care, UNHCR 1994.
- The UN Refugee Convention 1951.
- Guideline for Alternative Care of Children, UN 2010
- Global Trends, UNHCR 2013
- The UN Convention on the Rights of the Child and Social Education – children placed outside the home, AIEJI, 2012
- The Professional Competences of Social Educators – a Conceptual Framework, AIEJI, 2010.

Empiriske studier:

- Semistrukturerede kvalitative interviews med socialpædagoger fra Spanien, Italien, Israel og Danmark.
- Semistrukturerede kvalitative interviews med uledsagede mindreårige asylansøgere fra Somalia og Sri Lanka (piger i Danmark, august 2014) og uledsagede mindreårige asylansøgere fra Cameroun, Gambia, Tunesien, Iran og Bangladesh (drengene i Italien, maj 2014)
- Spørgeskema, primært kvantitative data, fra en række lande: Tyskland, Slovakiet, Israel, Østrig, Uruguay, Luxembourg, Norge, Schweiz, Danmark, Island, Finland, Australien, Italien, Spanien, Kroatien og Holland.

Tak til

Socialpædagogerne og de mindreårige flygtninge, som blev interviewet, og som var meget vigtige informanter i projektet. Informanterne fra AIEJI's netværk, som besvarede spørgeskemaet. Anna Sito (Italiensk socialpædagog og kandidatstuderende i 2014), som har støttet projektet ved at opsummere væsentlige dokumenter – og Miriem Solsona (fra den spanske AIEJI medlemsorganisation CEESC), som udførte interviewene i Spanien. Men også en stor tak til oplægsholderne på seminaret i Rom (september 2014): Viviana Valstro fra Red Barnet, Federica Sorge –

Lawyer's Association Rights Project i Italien. Nicola Titta – supervisor på et italiensk børnehjem for mindreårige, Thomas Vollmer – tidligere bestyrelsesmedlem i AIEJI, Sibylle Fussen og Lara Lochmattel – socialpædagoger fra Schweiz.

Hvem er de uledsagede mindreårige og hvad er deres rettigheder?

To artikler fra FN's Børnekonvention er særligt vigtige for vores problemstilling:

20. FORÆLDRELØSE BØRN – Et barn, som er frataget sin familie, er særligt berettiget til beskyttelse og pleje, for eksempel et børnehjem, eller om nødvendigt, anbringelse i en passende institution eller adoption.

22. FLYGTNINGEBØRN – Et barn, der søger flygtningestatus eller som betragtes som flygtning, skal modtage passende beskyttelse eller humanitær assistance. Staten skal, i samarbejde med internationale organisationer, assistere et uledsaget barn, således at det kan blive genforenet med sine forældre.

For at finde ud af mere omkring situationen har vi både analyseret nedskrevet materiale fra forskellige kilder, og indsamlet viden blandt vores medlemmer.

Der tegner sig et blandet billede af de flygtningebørn, som er fokus for denne undersøgelse. Nogle flygter fra borgerkrig, et liv som børnesoldat, konflikter og fattigdom, mens andre flygter fra vold i deres egen familie eller andre uværdige livsforhold. Den største andel af de mindreårige er drenge.

En del mindreårige kommer fra flygtningelejre, andre fra en baggrund med masser af ressourcer, nogle gange også uddannede. Nogle flygter fra fjerne lande, mens andre bliver indenfor landets grænser, men flygter til en anden region. Nogle ankommer på overfyldte både, andre ankommer med fly,

og endnu andre løber næsten hele vejen. En del er blevet menneskesmuglet.

Nogle har onkler, tanter eller anden familie i det nye land, mens andre ikke har noget netværk overhovedet. Det er de børn, som ønsker at blive genforenet med deres familie, de der ønsker at undgå nogensinde at se dem igen, og så er der de børn, som har mistet deres familie.

Hvad de alle har til fælles er et ønske om at forbedre deres livssituation og håbet om en bedre fremtid. Ofte har ruten været nøje planlagt og involveret mange forskellige mennesker – og ikke kun menneskesmuglere. For nogle har flugten været decideret traumatiserende med mange stop undervejs og lange perioder i skjul. I løbet af flugten har mange oplevet konstant frygt: Hvem kan de stole på, hvem snyder dem eller hvem vil skade dem?

Antallet af mindreårige flygtninge verden over er svært at fastslå, men hvert år, blot inden for EU, modtages 10.000-15.000 og omkring 100.000 er der i forvejen. I 2013 talte UNCHR mere end 25.300 individuelle asylansøgninger fra mindreårige flygtninge i 77 lande i alt. Det er meget mere end i 2012 (Global Trends, UNHCR 2013). Desuden inkluderer disse tal kun grupper, som er blevet registreret af myndighederne i landet. De inkluderer således ikke de mindreårige, der bor på gader, arbejder på fabrikker eller husholdninger, eller under slavelignende forhold uden kontakt med nogen som helst myndighed. Det er derfor umuligt at fastslå nøjagtigt, hvor mange børn og unge det drejer sig om.

Barnets eller den unges stemme og ressourcer

I 2010 blev der afholdt en stor konference i Barcelona med titlen: *International Conference on Protecting and supporting Children on the move*. Her var en lang række statslige

og ikke-statslige organisationer repræsenteret, og to hovedemner var fokus for diskussionen. Disse blev efterfølgende behandlet i publikationen ”Children on the Move”, International Organization of Migration, 2013. Hovedemnerne er følgende:

Vigtigheden i at lytte til de mindreåriges fortællinger om deres flugt, baggrunden og den nuværende situation (gælder både professionelle, der arbejder i feltet og ansatte på det administrative eller politiske niveau).

Vigtigheden i at fokusere på den specielle styrke, som disse udfordrede mindreårige ofte besidder. En styrke, der kommer til udtryk i deres evne til at flygte og overkomme uforudsete hindringer på vejen – evner, der skal tilpasses deres nuværende livssituation, for at drage fordel af de muligheder situationen bringer. Med dette perspektiv bliver den mindreårige ikke anset som et offer.

Begge perspektiver har indflydelse på denne rapport. Vi valgte at inkorporere dem begge, og de har spillet en stor rolle i både interviewene med socialpædagogerne og med de mindreårige (se interviewguide, bilag 1).

Interviewene er blevet udført specielt med det formål at fokusere, ikke kun på de udfordringer de møder i forbindelse med deres livssituation som uledsagede mindreårige asylansøgere, men også på de muligheder, der er, for at socialpædagogerne kan yde støtte for at forbedre livssituationer.

At være barn eller ung kan ikke ses som et transitsted på vejen til at blive voksen. At være barn eller ung er noget i sig selv. Børn og unges stemmer skal høres, og deres ressourcer skal bruges aktivt i en styrkelse af børne- og ungdomslivet her og nu. Et sådant børne- og ungdomssyn ligger også til grund for FN’s Børnekonvention og ”In Statement of Good Practice” (UNHCR, Unicef, Save the Children, 2009), et program hvis formål er at beskytte rettighederne og fremme flygtning-

gebarnets interesser, når det kommer til eller igennem Europa. Det understreges, at børnene eller de unge mennesker *altid bør være i stand til og opfordres til at udtrykke deres synspunkter.*

Et empirisk studie blandt AIEJI-medlemmer

Medlemmer af AIEJI fra 16 lande besvarede spørgeskemaet i efteråret 2013. De lande, der besvarede spørgeskemaet, var Tyskland, Slovakiet, Uruguay, Luxembourg, Schweiz, Norge, Israel, Danmark, Island, Finland, Australien, Italien, Spanien, Kroatien, Østrig og Holland. Det var et kvantitativt fokus omhandlende de uledsagede mindreårige asylansøgere situation i de respektive lande (se spørgeskema, bilag 2). Vi vil kort præsentere svarene her.

Svarene fra de 16 lande repræsenterer kun en lille del af verden, men viser, at de mindreårige flygter fra mange forskellige lande, dog med visse lande som overrepræsenterede. De lande, det største antal mindreårige er flygtet fra, er Afghanistan, Somalia og Syrien. Lande i Afrika og i Mellemøsten er ligeledes stærkt repræsenterede.

Størstedelen af landene har minimum 20 nationaliteter blandt de uledsagede mindreårige. Dette betyder, at hvert land må opbygge tjenester og ydelser for denne gruppe, for at være i stand til at håndtere de mange forskellige kulturer og sprog.

Antallet af uledsagede mindreårige asylansøgere varierer i stor udstrækning. Italien er det land med det højeste antal flygtninge, også hvad angår mindreårige der ankommer alene. Lande med beliggenhed ved havet er særlig udfordret.

Det er primært drenge, som flygter. Nogle lande, for eksempel Tyskland, rapporterer, at kun 5 % af de uledsagede mindreårige asylansøgere er piger. Alderen på børnene er

hovedsagligt mellem 15-18 år. Schweiz rapporterer for eksempel, at over 86 % har denne alder, når de ankommer til landet.

De fleste lande i vores spørgeskemaundersøgelse har særlige bosteder for de uledsagede mindreårige asylansøgere. At bo på et center, i en plejefamilie eller med andre pårørende er almindeligt for disse børn. Forskelligt er det, om børnene eller de unge bor med andre "nationale" børn i offentlig pleje, eller med andre flygtninge. I adskillige lande ser det ud til, at rettighederne for disse børn ikke er så stærke som for nationens egne børn. I mange af landene får børn og unge en værge, som hjælper dem med at sikre, at deres rettigheder bliver overholdt.

I alle landene er socialpædagogerne en større eller mindre del af de socialarbejdere, som arbejder med de mindreårige flygtninge, både der hvor de bor og i deres skole og fritid.

Fakta om interviewene

I alt har vi interviewet 11 socialpædagoger, primært kvinder, og to uledsagede mindreårige asylansøgere (piger). Ydermere besvarede syv socialpædagoger spørgsmål fra interviewguiden i form af et spørgeskema, og fem uledsagede mindreårige asylansøgere (drengene) gjorde det samme. Fem af socialpædagogerne arbejder på bosteder i Israel, to på et center i Danmark, fire på et center i Spanien, seks på et bosted i Italien og en arbejder hos de sociale myndigheder i Rom. Interviewene i Italien blev udført via et spørgeskema. De mindreårige, som blev interviewet, befandt sig i Danmark på det tidspunkt – og de mindreårige, som fik udleveret spørgeskema, befandt sig i Italien.

Nedenfor er hovedemnerne fra interviewene og spørgeskemaerne trukket frem. Først bliver de mindreåriges stemmer repræsenteret og efterfølgende er det socialpædagogernes stemmer. Uddragene har forskellige

karaktistika, hvilket skyldes det faktum, at interviewene og spørgeskemaerne blev bearbejdet af forskellige personer fra forskellige lande, og det har medført variationer i præsentationen af de empiriske studier.

Ved behandlingen af de empiriske studier fra i Italien, inkluderes problemstillinger, som var i fokus på AIEJI seminaret i Rom (2014).

Uledsagede mindreårige asylansøgere i Danmark

Baggrund: De mindreårige (12-18 år) er placeret i flygtningecentre på landet. De er primært fra Eritrea, Syrien, Somalia og Uganda. Den gennemsnitlige opholdstid på centeret er tre måneder. Hvis de får opholdstilladelse forlader de centeret, og de fleste af dem flytter sammen med andre unge i en lejlighed eller et fælleshus, hvor de støttes af socialpædagoger. Andre bor sammen med familier.

Når de mindreårige flygtninge ikke får opholdstilladelse, kan de bo på centeret til de er fyldt 18 år, men i mange tilfælde bliver de overflyttet til en speciel institution, fordi de har brug for særlig omsorg.

Hvad de mindreårige flygtninge siger

"We feel good here, more than in our countries. We feel more safe here". Dette blev sagt af en pige fra Sri Lanka. Hun blev interviewet sammen med en pige fra Somalia. Pigen siger om socialpædagogerne:

"They are very good at taking care of us, if we have any problems or..." "If somebody is sad they come and speak to you. Before we were living with the boys... And the boys fight sometimes, and the adults say go to your room and after that they come and ask us if we are fine". I Danmark adskiller man nogle steder drenge og piger i separate boenheder og citatet vidner om de fordele, der kan være ved det.

Pigerne er meget interesserede i at lære det danske sprog, og de udtrykker også stor vilje til at forbedre deres engelsk. Deres store ønske for deres livssituation er at bo i Danmark, og de ønsker blandt andet at uddanne sig til sygeplejersker.

De udtrykker tilfredshed med de aktiviteter, som bliver arrangeret for dem på centeret. De nævner skole, svømning, fitness og shopping: *“But sometimes it is boring, especially Saturdays we have no activities. Well we can go shopping. We can go alone. The staff cannot go with us because there are only two working here and we’re sixteen girls”.*

Kedsomhed er, alt andet lige, en omstændighed for alle teenagere – og det at være teenager er en livsomstændighed for mange af disse mindreårige. Således er det også vigtigt at anskue børnene og de unge, som først og fremmest børn og unge, og dernæst som børn og unge, der har været alene på flugt og hvis fremtid er meget usikker.

Socialpædagoger i Danmark

Socialpædagoger udgør den største faggruppe i arbejdet med de uledsagede mindreårige asylansøgere. Ofte er de ansat på kortere kontrakter, da der er stor variation i antallet af børn og unge, som kommer til landet. Disse kortsigtede ansættelser og de uledsagede flygtninges usikre situation giver selvsagt socialpædagogerne nogle særligt udfordrende arbejdsvilkår.

Socialpædagogerne om de mindreårige flygtninge

“Sommetider får jeg ondt af dem, de er ikke ret gamle, og visse ting kan de ikke gøre selv. Men de kom hertil helt selv. De kan håndtere meget mere, end man tror. Selv de der kommer med de vildeste ar og manglende lemmer er meget tålmodige, og spørger om de kan blive undersøgt af en læge...”

“De udviser så meget tålmodighed. Vi kunne ikke have en gruppe danske børn sammen og

så have et hus som dette. Det har givet dem noget, al den lidelse i livet, de er så tolerante...”

“De udviser stor respekt for os og de andre, også selvom de er så mange, og de er så forskellige... Også med hensyn til religion.”

“Den største udfordring er at have tillid til de voksne. At stole på at det du siger, rent faktisk også er det der kommer til at ske... Man kan også se det, når de får opholdstilladelse. De tror ikke rigtig på det.”

Socialpædagogerne beskriver et meget komplekst billede af børnene og de unge. De er på en gang både traumatiserede og stærke. De er tålmodige, respektfulde og undersøgende. Derudover har de en enorm vilje til at lære sproget.

“De vil virkelig gerne lære dansk. I weekenderne sidder de med deres lektier og deres bøger og læser – en ko, en hest og så videre... Nogle gange har de nærmest en konkurrence om, hvem der kan færdiggøre så mange øvelser som muligt... Og de lærer hurtigt.”

“Vi prøver at tale dansk med dem, men nogle gange begynder jeg at tale engelsk. En gang sagde en dreng til mig – hvorfor taler du engelsk, jeg er i Danmark?”

Socialpædagogerne om deres job generelt

De mindreårige befinder sig i en venteposition, og socialpædagogerne oplever at have en vigtig opgave i at være i stand til at give dem støtte til at kunne håndtere livet i denne venteposition. I den forbindelse er det afgørende, at de føler sig velkomne, respekterede og trygge.

“Det er meget vigtigt at vi følger dem fra bussen og til værelset – at vi viser dem alting i køkkenet, på badeværelset og så videre. Og nogle af de andre børn hjælper også til og viser dem rundt. De har en funktion. Det er win-win... Den første introduktionssamtale

skal også ske så hurtigt som muligt. Proceduren er så vigtig.”

”Man skal behandle dem med respekt og anerkendelse. Man får 100 % tilbage. Og det kan være med mange ting. Selvfølgelig går man ikke med sko på deres tæpper. Det er respektløst.”

”Jeg bliver nødt til at støtte dem i at være i en venteposition - hver dag. Hvis jeg kan snakke med drengene og pigerne om noget andet, hvis jeg kan distrahere dem, eller lede deres tanker væk fra det de kommer fra... Når vi har grinet og fjollet rundt, bare i 10 minutter, så har jeg en god følelse. Selvfølgelig savner og tænker de på de mennesker, der er derhjemme. Jeg prøver at fortælle dem, at de skal huske på, at de er her i Danmark nu, de har en chance her, og hvis de er glade her, så vil det også gøre deres familier derhjemme glade...”

Det er nutiden, som er i fokus: Hvad er det, barnet eller den unge har brug for lige nu og her? Der skal ikke lægges større planer for fremtiden, og socialpædagogen skal ikke grave i fortiden. Det sidste er alt for sårbart, for i den livssituation de aktuelt befinder sig i, er der ikke nogen til at ”samle dem op”.

”Det vi gør, er at gribe nuet. Vi arbejder ikke med større planer for fremtiden, vi er bare til stede, og nogle gange er det nok. Og vi er også til tjeneste, jeg mener, vi har jo med børn at gøre. Vi vejleder dem i hvordan man laver mad, vasker og gøre rent. Vi lærer dem hvordan man børster tænder. Mange fra Eritrea har altid været vant til at bruge en pind. Vi prøver at få dem til at sove uden deres overtøj på, men det er svært, fordi de har det her flugtinstant. Vi er en slags forældre for dem. Vi er de eneste, de har her.”

”Det er mit indtryk, at det ikke er godt at åbne op for fortiden. Der er ikke nogen til at ”samle op” efterfølgende. Jeg spørger aldrig ind til det, må jeg sige. Men hvis nogle af

dem ønsker at fortælle om det, så lytter vi, og sådan er det.”

”Og så prøve at ændre perspektivet på en måde. Jeg hører at det er meget hårdt, og jeg kan ikke forestille mig hvordan... Men nu er du her i Danmark, og du må prøve at fokusere på det positive. Der er en masse huller, som man måske får lyst til at spørge mere ind til, men det er ikke til børnenes bedste...”

Som udgangspunkt har børnene og de unge svært ved at stole på andre. De har brug for ekstra sikkerhed for at nære tillid. I denne forbindelse spiller socialpædagogen en særlig rolle. Han eller hun skal være tydelig i sit udtryk, skabe tryghed og vise sig som en, de kan stole på. Grænsesætningen spiller selv sagt også en rolle for socialpædagogens evne til at kunne bevare sin personlige integritet i et meget krævende job.

Socialpædagogerne prøver derudover at motivere børnene og de unge til at opbygge et netværk uden for centeret, så de får en fornemmelse af livet udenfor og måske i det små får opbygget relationer. I den sammenhæng spiller barnets eller den unges ”repræsentant” en vigtig rolle. Repræsentanten er en person fra lokalområdet, som støtter børnene og de unge. På den måde etableres samtidig en forbindelse til civilsamfundet.

”Repræsentanterne tager også med dem ud som en slags værge. Alle under 18 år har en repræsentant, som kender til deres sag, og som tager med dem til samtaler og møder. Sidste år var der en pige, som fejrede jul hjemme hos hendes repræsentant – det var en fantastisk oplevelse.”

Men også gennem de aktiviteter, som socialpædagogerne rammesætter og deltager med dem i, er der mulighed for at skabe kontakter - gennem for eksempel sport og udflugter: ”De er meget glade for at deltage i aktiviteter. Mange af dem kan godt lide at sove i shelters. Og om sommeren tager vi også i cirkus og så videre. Og vi deltager i

vingeekspeditioner. De snakker om det lang tid efter."

"Der er mange, som er gode til at løbe. Jeg er så stolt. Vi deltager i konkurrencer, og vi hepper og opfører os helt tossede. Det er en fantastisk ting at have sammen."

Om at håndtere konflikter

Socialpædagogerne giver udtryk for vigtigheden i at lytte til alle parter, når der opstår konflikter – og ikke at tage parti. I nogle situationer er det nødvendigt at inddrage en tolk. I alle situationer er det vigtigt at følge op på konflikten, når den har udspillet sig. Men først og fremmest er det vigtigt, at børnene og de unge har den tillid, der skal til, for at tage kontakt til en voksen, når problemer opstår.

"Det er vigtigt at lytte til alle parter og ikke vælge side. Og jeg vil ikke høre på andre end de personer, som er en del af konflikten. Vi følger op på konflikten, nogle gange med tolk, og også med X (lederen) hvis det er seriøst. Hun er en autoritet, og de ved, at hun har magten til at sige, jeg er ked af det, men du kan ikke bo her..."

"De lærer at fortælle os, hvis en eller anden har sagt noget, for eksempel racistiske bemærkninger (sker ikke ofte)... Vi vil simpelthen ikke have det. Det her center er for alle. Vi får et slags forhold til børnene, det er ikke dybt, men de har tillid til at fortælle os, hvis nogen har sagt det og det... Og på den måde kan vi forebygge konflikt."

"Og hvis de slås, så går jeg blot ind imellem dem. De ville aldrig røre en af os. De stopper og så kommer der andre og hjælper."

Om mindreårige flygtninge som ikke får opholdstilladelse

"De fleste af dem går helt ned. Og nogle af dem giver simpelthen op. Det er så..."

Situationen er meget vanskelig, når et barn eller en ung får et endeligt afslag.

Socialpædagogen må på bedste vis prøve at indgyde ham eller hende et mod eller en tro på, at der er muligheder, og disse muligheder skal socialpædagogen være med til at afdække.

"Hvad kan du gøre - fordi det her er en realitet. Har du et netværk? Vi bliver nødt til at presse lidt på. Men mange af dem har oplevet en masse ting, som vi ikke aner noget om, og de siger, det er umuligt for mig at tage tilbage. De vil dræbe mig. Og jeg ved ikke hvad han har gjort... Men der er en stor risiko for, at han vil komme tilbage til det..."

"Sidste uge havde vi en dreng. Han fik sit andet afslag, man kan få tre afslag i alt, og så brød han sammen. Han tog væk i weekenden, kom tilbage søndag og satte ild til sit værelse. Han er i fængsel nu. Og man tænker hvorfor? Han er sådan en god dreng, og man kan ikke forestille sig, hvad han skal tilbage til..."

Et frustrerende element for socialpædagogerne i deres arbejde er desuden, at de ikke involveres i barnets eller den unges sagsgang: *"Det er som om de (Udlændingestyrelsen) ikke ser personen, når de skal træffe en afgørelse om opholdstilladelse. De spørger ikke os, som kender dem, og som ved, hvordan de vil være i Danmark. Og vi skriver en masse, men det har ingen indflydelse. Jeg mener, nogle af dem de kan ikke tage tilbage, det giver slet ikke mening."*

"De ser på gruppen, ikke personen. Jeg havde den her dreng – hvorfor mig? Og jeg fortalte ham, at han bare var et tal for dem. Det hele handler om penge..."

Derudover er der, fra socialpædagogernes side, en kritik af måden, hvorpå de oplever de myndighedssamtaler, som de mindreårige flygtninge indkaldes til i forbindelse med deres asylansøgning:

"Det er sindssygt. Det er en inkquisition. Og det er børn, vi har med at gøre. Og hvis deres

fortællinger ikke er nøje begrundede, så kan det ødelægge alt... Eller hvis fortællingen er forskellig fra det første møde. Hvor mange børn i 14-15 års alderen kan genfortælle præcis den samme historie?"

"Og så var der den her dreng. Han konverterede til kristendommen, havde været det længe og tog i kirke på søndage. Han blev forhørt af Udlændingestyrelsen. De spurgte ham om ting fra Biblen. Det er det, jeg mener med rettigheder. Det er grotesk. Jeg er en almindelig kristen person, men jeg ved ikke hvor jeg skal slå det op i biblen. De spurgte hvad hans ynglings citat var, hvad det betød, og hvorfor det var hans foretrukne..."

Som det fremgår af citatet, oplever socialpædagogerne, at børnene og de unges rettigheder i nogle tilfælde trædes under fode. For eksempel, når der ikke tages højde for alder, eller når der rejses tvivl om for eksempel religion.

Udtalelserne viser, at socialpædagogerne arbejder i et felt, hvor en systemrationalitet har afgørende indflydelse på arbejdsvilkårene. Socialpædagogerne har ikke mandat til at ændre forhold, der har så stor betydning for de livsforløb, som de i deres daglige arbejdsliv skal støtte. Dette vil blive uddybet senere i rapporten.

Uledsagede mindreårige asylansøgere i Italien

Baggrund: De uledsagede mindreårige asylansøgere bor på institutioner sammen med italienske mindreårige eller hos plejefamilier. De fleste børn og unge kommer fra arabiske lande, men der er også en del fra Albanien og Marokko. Ifølge Viviana Valastro fra Red Barnet i Italien (oplægsholder på AIEJI seminaret i Rom 2014), ser de ofte Italien som et transitsted på vejen mod lande som Sverige, Tyskland eller England, hvor de håber at få opholdstilladelse på sigt. En del prøver at undgå at få taget fingeraftryk i Italien, da

Dublin-konventionen tilsiger, at asylsøgere skal have behandlet deres ansøgning om asyl i det første EU-land på deres rejse ind i unionen. En del mindreårige flygtninge forsvinder i nattens mulm og mørke, størstedelen af dem i en nordlig retning.

Hvad de mindreårige flygtninge siger

De mindreårige flygtninge er meget motiverede for at lære italiensk, gå i skole og blive trænet i daglige gøremål. De føler, at bostedet er et godt sted at være, og de ser det som en mulighed for at begynde på en frisk. Men de er stadig meget udfordrede i forhold til den sociale integration, det nye sprog, kultur og vaner.

I det daglige tilbydes de, foruden skole og lektiehjælp, forskellige aktiviteter, som de selv har været med til at beslutte, og som de har indflydelse på, for eksempel sport, havearbejde og udflugter. Allerhelst vil de lære det italienske sprog, lave sportsaktiviteter og arbejde. Derudover nævner de, at de godt kunne tænke sig at tage svømmekurser, at komme på ferie – og at få mulighed for at blive professionelle fodboldspillere og pizzakokke.

Det italienske sprog fylder meget hos de unge, og de giver udtryk for, at det, der kan hjælpe dem på vej, er specialiserede sprogkurser, samtaler med italienere, læse bøger og se TV. Derudover vil de gerne lære om sociale omgangsformer, have dokumenter til jobsøgning og hjælpe familien i hjemlandet. Sidst, men ikke mindst, har de brug for en rolig tilværelse, hvor de kan tænke på fremtiden. Dette er et fælles vilkår, og der gives også udtryk for betydningen af at bo sammen med nogen, som forstår deres livssituation. Her kan de tale om familien, vennerne og hjemlandet. Men det er samtidig svært... *"It makes me homesick", "I suffer thinking on my past", "I speak only about what I want to share"...*

Mens de unge på den ene side værdsætter den ro, deres midlertidige hjem giver dem,

sætter de samtidig pris på at tilbringe tid i det omgivende samfund. Det hjælper dem til at forstå mere omkring den italienske levevis og den kulturelle kontekst, de befinder sig i. Eksempler på ønsker for livet er at åbne en forretning, at blive skuespiller eller kunstmaler, at have penge til at kunne leve bedre, og at blive genforenet med familien.

Om den gode socialpædagog i det midlertidige hjem, siger de unge, at det er ham eller hende: *“who teaches”, “one who thinks of others and not of themselves”, “one who always wants to help if one has a problem.”*

Socialpædagoger i Italien

Som beskrevet ovenfor bor de uledsagede mindreårige asylansøgere sammen med italienske mindreårige, der af den ene eller anden årsag er adskilt fra deres familier. Socialpædagogerne oplever en mærkbar forskel på disse to grupper. Den første gruppe ser opholdet på institutionen som en hjælp, mens den anden gruppe ser det som en straf. Ikke overraskende er det derfor også de mindreårige flygtninge, der er mest motiverede for at lære. De beskrives som viljestærke, modige og determinerede. De har kapaciteten til at danne relationer og evnen til at bidrage til fællesskabet og det at leve sammen. De er taknemmelige og viser de voksne respekt.

Men socialpædagogerne oplever også, at de mindreårige flygtninge har svært at ved at tage imod hjælp, og at de har svært ved at tale om deres traumer, endsige nærme sig en bearbejdning af dem. Nicola Titta (supervisor på en italiensk institution for mindreårige, og oplægsholder på AIEJI seminaret i Rom) sætter ligeledes ord på de udfordringer, børnene og de unge står over for. Nok er mange motiverede for at lære, men de har svært ved at anerkende egne evner og har ofte en selvudslettende adfærd. Kombinationen af denne adfærd og deres unge alder resulterer ofte i, at socialpædagoger overser de styrker, som har medvirket til at motivere og gennemføre

flugten, beskriver Nicola Titta. Det er i tråd med ét af de temaer, rapporten *“Children on the move”* fokuserer på: At barnet eller den unge har mange ressourcer og ikke først og fremmest skal betragtes som et offer.

I spørgeskemabesvareelserne vægter socialpædagogerne særligt vigtigheden i at udvise tålmodighed, respekt og tolerance. Eventuelle fordomme skal bearbejdes, og det, der fylder, skal ikke være medlidenhed, eller at have ondt af børnene og de unge. Som socialpædagog er man et referencepunkt og et foregangsbillede for børnene og de unge, men det er vigtigt at huske, at det ikke er muligt at løse alle de problemer, som den enkelte har. Man skal lytte, være empatisk og have viden om sociokulturelle og religiøse aspekter, som barnet eller den unge er rundet af.

Socialpædagogerne giver også udtryk for, at det er vigtigt, at socialpædagogen lærer basale ord fra børnene eller de unges modersmål. I særlige situationer er det hensigtsmæssigt at gøre brug af kulturelle mediatorer og/eller en tolk. Den non-verbale kommunikation er vigtig i al kommunikation med børnene og de unge, men også her skal man være bevidst om, at kropssytringer kan forstås forskelligt afhængig af sociokulturel baggrund.

Samtidig er det vigtigt at have et indblik i, hvor børnene og de unge er flygtet fra, hvorfor de er flygtet og hvordan det er sket. Dette skal ses i lyset af, at hver livshistorie er en del af et større billede, hvor også verdenspolitiske forhold spiller en væsentlig rolle. Socialpædagogen skal ligeledes have viden om børnene og de unges rettigheder og kende den lovgivning, der er bestemmende for børnene og de unges sagsgang.

Ifølge Nicola Titta er den helt store udfordring dog at være i stand til at opbygge børnene og de unges tillid. Der er i udpræget grad en diskrepans mellem den tillid, som socialpædagogen prøver at opbygge og den

mistillid, som er skabt af tidligere erfaringer, og som samtidig næres af deres usikre opholdssituation og de fordomme, de konfronteres med fra det omkringliggende samfund. Dels er de udfordret af de kulturelle forskelle og dels af den vanskelige jobsituation, som aktuelt gør sig gældende i Italien, og som ikke medvirker til at skabe en positiv indstilling til de mennesker, der kommer fra andre lande end Italien.

Uledsagede mindreårige asylansøgere i Israel

Baggrund: I Israel er de fleste uledsagede mindreårige hovedsagligt fra Eritrea og Sudan. De ankommer til Israel via Egypten og Sinai-ørkenen, og bliver midlertidigt sat i en form for ungdomsarrest. Retten giver myndighederne mulighed for kun at beholde dem i en tidsbegrænset periode (3-6 måneder) for at identificere dem, vurdere dem, bekræfte deres alder mv. Efterfølgende forlanger regeringen, at uddannelsesministeriet integrerer en del af disse unge mennesker på beboelseshjem.

Socialpædagoger i Israel

Er flygtningene under 18 år betragtes de af myndighederne som mindreårige. Dog har de fleste af de uledsagede mindreårige ingen papirer overhovedet, og derfor kan spørgsmålet om deres alder være manipuleret. Børnene beslutter sig for den alder, de betragter som den mest udbytterige. Når de ikke modtager det, de ønsker, kan de hævde, at deres alder er en anden. Et vigtigt perspektiv på dette er dog, som i mange afrikanske lande for eksempel, at alderen ikke er af betydning. Der fejres for eksempel ikke fødselsdage og alder bliver ikke benyttet som reference. I Israel er der kun en læge, som er specialiseret i at fastslå alderen ved at læse barnets hånd. Processen for at fastslå alder er derfor meget langsommelig.

Når de unge mennesker bliver taget ud af ungdomsarresten, kommer de til "skole-

hjem", også kaldet ungdomsbyer. Her bliver de tilbudt fuld dækning af deres basale behov: Tøj, mad, sundhedsydelse og uddannelse. I begyndelsen modtager de undervisning i hebraisk og senere generelle studier, somme tider også erhvervsuddannelse. Dog er de, i de fleste tilfælde, ikke glade for indgå i disse undervisningsprogrammer. De vil gerne arbejde og tjene penge, som de kan sende hjem for at hjælpe deres familier, samt tilbagebetale løsepenge og andre lån, deres forældre har optaget for at finansiere deres fly ud af landet. Dette er et af de største problemer, socialpædagogerne står over for i arbejdet med de uledsagede mindreårige.

Socialpædagogerne er ivrige for at hjælpe ved at forsyne dem med en god uddannelse og læringsmuligheder. De tilbyder dem en række kulturelle og sociale aktiviteter, som unge mennesker typisk værdsætter. Men disse unge kan ikke tillade dem selv den luksus at "spilde tiden" på sådanne aktiviteter.

De gør brug af et konstant pres i forsøget på at få muligheden for at arbejde og tjene penge. Nogle gange løber de endda til den store by (hovedsagligt Tel Aviv) for et par dage. Der arbejder de under meget slemme forhold i restauranter – som opvaske, eller andet hårdt arbejde, hvor de kun modtager meget små betalinger. I adskillige tilfælde rapporteres det, at piger prostituerer sig selv for penge. Denne kløft mellem det officielle program for de uledsagede mindreårige og de unges egne ønsker danner grundlag for de fleste problemer, som socialpædagogerne møder i arbejdet med de unge. Et vigtigt perspektiv i den forbindelse er refleksioner omkring, hvordan det officielle program kan udvikles for at blive mere attraktivt for de mindreårige.

På den ene side forlanger politiet og immigrationsmyndighederne, at skolehjemmene tager disse unge mennesker til sig, så de kan blive sat fri af ungdomsarresten. På den anden side er immigrationskontorerne ikke

klar til at bevilge dem legal status i landet. Derfor bliver de betragtet som illegale og er nødt til at forny deres midlertidige visa hver tredje måned. De er konstant i fare for at blive sendt på et fly tilbage til deres hjemland. Socialpædagogerne er fanget mellem to modsatrettede tendenser: For det første forventes det, at de investerer kærlighed og energi for at integrere disse unge mennesker i det tilrettelagte program. Samtidig ved de, at ethvert besøg fra uledsagede mindreårige på immigrationskontorerne kan ende med deres forsvinden eller udvisning fra landet. Israelske unge, som bliver uddannet på de samme skolehjem, står i et lignende dilemma. Skal de blive venner og skabe meningsfulde relationer med de unge jævnaldrende, som bor med dem på midlertidigt grundlag?

Den humanitære udfordring er for socialpædagogerne den, der kommer først i arbejdet. De unge menneskers historier beskrives som hjerteskrærende og meget rørende. De har lidt på deres vej via Egypten og Sinai-ørkenen, nogle er blevet tortureret og truet af beduiner, som kun reddede deres liv efter at have modtaget løsepenge. Det er en meget frustrerende situation for socialpædagogerne, og de nævner alle dette som det allersværeste i forhold til at håndtere denne specielle udfordring.

Uledsagede mindreårige asylansøgere i Spanien

Baggrund: De uledsagede mindreårige asylansøgere er hovedsagligt fra Marokko, Algeriet, Mali, Nigeria, Guinea og Rumænien med en gennemsnitsalder på mellem 15-18 år. Hver af de sytten autonome regioner, som udgør staten Spanien, har deres egen myndighed for børnebeskyttelse. De uledsagede mindreårige bor på "modtagecentre" for børn og unge i højst seks måneder. Hvis børnene betragtes som efterladte eller forsømte, vil den autonome region tage ansvaret for deres varetægt og beskytte dem, indtil

de er fyldt 18 år. Hvis de lever op til de betingelser, der er for at blive en del af deres "ungdomsprogram", kan de få en vis beskyttelse til de er 21 år. De bor i lejligheder med andre unge mennesker, som bliver støttet af socialpædagoger. Når de er over 18 år, bliver de overført til den gældende immigrationslov. Hvis de ikke bliver betragtet som mindreårige eller som efterladt, bliver de hjemsendt. Dette gælder også, hvis de forbliver uden for børnebeskyttelsessystemet som illegale – somme tider med et gyldigt pas, hvor det oplyses, at de er under 18 år.

Socialpædagoger i Spanien

De mindreårige flygtninge har ressourcer, som de medbringer fra deres tidligere liv i hjemlandet – ressourcer, som er til stede på trods af de store udfordringer, de er blevet konfronteret med undervejs på deres lange og usikre rejse. På samme tid er mange af dem traumatiserede og føler et markant ansvar for deres familie. De betragter deres nuværende livssituation som hindrende for at skabe deres egen familie og et bedre liv for dem selv, og de er derfor meget ivrige for at lære spansk, mens de lokale sprog som catalansk og baskisk forekommer mindre attraktive.

Som i de andre lande, er langt flertallet af de mindreårige drenge. Når de kommer fra mandsdominerede samfund, kan det give de kvindelige socialpædagoger (som udgør størstedelen af socialpædagogerne) problemer i forhold til at blive anerkendt og berettigede som værdifulde professionelle set gennem de mindreåriges øjne. I disse situationer er det naturligvis også meget vigtigt at være i stand til at kommunikere, at være åbensindet, åbenhjertet og vise empati – og på samme tid klargøre grænser og holdninger. Generelt set handler det om at arbejde uden fordomme og at insistere på en position som en respekteret voksen. Værdier baseret på fællesskabsfølelse og samarbejde er ekstremt betydningsfulde for at få dette til at ske.

På de fleste modtagecentre er nogle af de ansatte fra de samme lande, som de mindreårige kommer fra. Formålet med at ansætte folk fra de samme oprindelseslande er, at de kan samarbejde med socialpædagerne for at forbedre kommunikationen og forståelsen for kulturer og anden levevis. Dette udgør en støtte til både flygtningebørnene og de unge, men også til socialpædagerne, som forbedrer deres forståelse af sprog og kulturelle vaner. Dog kan der opstå komplekse og vanskelige situationer, når socialpædager og ansatte uden en socialpædagogisk baggrund skal samarbejde. I disse tilfælde kan de socialpædagogiske metoder blive udfordret af andre måder at håndtere situationer på.

En rutine består i at støtte de mindreårige i den daglige husholdning. Men for hvert individ er der også et livsprojekt: at finde uddannelse, trænings- og fritidsaktiviteter. Ved opbygningen af dette personlige livsprojekt er det vigtigt at understøtte børnene i processen og være særligt opmærksom på de mindreåriges egne synspunkter og ønsker. Socialpædagerne arbejder for at selvstændiggøre de mindreårige ved at opfordre dem til, at deres stemme bliver hørt i beslutningerne omhandlende deres nuværende situation samt at støtte dem i deres fremtidsdrømme. Tålmodighed, tro og håb er af stor værdi i det socialpædagogiske arbejde. På samme tid er det vigtigt at bevare bevidstheden om, at de mindreårige er mennesker med egne livsmål og et personligt projekt. Socialpædagerne er meget opmærksomme på det, der skal til for en succesfuld integration – herunder at støtte de mindreårige i at lære sproget, at opbygge et socialt netværk og at være forberedt på en jobsituation. Alt i alt er det vigtigt at prøve på at selvstændiggøre dem som borgere. Dette gælder ligeledes, hvis en hjemsendelse er blevet afgjort, hvor socialpædagerne sørger for at støtte de mindreårige ved at forberede dem på at skulle tage tilbage.

Refleksioner over de empiriske studier og teoretiske perspektiver

---

Der er ingen tvivl om, at det at have et sted, hvor basale behov dækkes, og hvor der er voksne til at tage sig af en, er af enorm betydning for de mindreårige flygtninge. Måske er de ikke kommet til det land, de havde øverst på ønskelisten, men de har et midlertidigt helle. Alternativt vælger de at flygte videre, inden fingeraftrykkene tages og de dermed bindes til at søge asyl i det pågældende land.

Tillid

Manglende tillid hos de mindreårige flygtninge går som en rød tråd gennem det meste af empirien. Oplevelsen af svigt, farer, løgn og risici har præget børnene og de unge. Nicola Titta fra Italien ser det som den helt store udfordring at opbygge børnene og de unges tillid, at de tør stole på de professionelle, at de voksne vil dem det godt, at de holder, hvad de lover, at de kan tilkaldes, når der opstår konflikter mv. Det handler helt basalt om, hvorvidt børnene og de unge føler sig trygge, hvor de er, og at det eksempelvis bliver naturligt at falde i søvn uden overtøjet på. – det sidste er et eksempel fra den danske empiri.

Socialpædagogen prøver at opbygge tillid, men det er et langt sejt træk i arbejdet med børn og unge, der under deres flugt har været i et alarmberedskab og ikke har haft grund til at stole på mange af de voksne, som de har mødt på deres vej. Dernæst er deres fremtid usikker, og måske mødes de med fordomme i det omkringliggende samfund. Socialpædagogen har med andre ord mange odds i mod sig i arbejdet for tillid, og som også flere af de interviewede socialpædager giver udtryk for, tager det tid at få opbygget denne hos børnene og de unge.

Ressourcer

Samtidig har mange af børnene og de unge en selvudslettende adfærd, og dette kan

være medvirkende til, at socialpædagoger overser de ressourcer, børnene har: At de er ekstremt læringsparate, at de har levet med at tage ansvar for sig selv, og at den lange farefulde færd, de har været ude på, kræver en særlig styrke. Det er så vigtigt i det socialpædagogiske arbejde at se disse ressourcer og at bruge dem aktivt i støtten til barnet eller den unge.

Den mindreårige flygtning er ikke først og fremmest et offer, men et menneske med en særlig styrke, og denne styrke skal bruges til at mestre livet her og nu - hvor usikkerheden om fremtiden og den radikale adskillelse fra det hjemlige er så voldsomme markører i den mindreåriges liv. Adskillelsen handler således ikke kun om at være afsondret fra familie – men også om at være adskilt fra egen kultur og prøve at skulle navigere i en ny. Dette er så stort et indgreb i livet, og ethvert tegn på styrke bør gribes af socialpædagogen, så ressourcerne kan kanaliseres ind i den livssituation, barnet eller den unge befinder sig i. Han eller hun skal støttes i at opbygge et personligt livsprojekt, som ethvert andet barn eller en hver anden ung. Det er hans eller hendes stemme, der skal høres, og hans eller hendes drømme om en fremtid, som socialpædagogen skal motivere og være i sammen med ham eller hende.

Resiliens - et teoretisk blik

Over de senere år har begrebet resiliens spillet en stadig større rolle i arbejdet med udsatte børn og unge. Det har resulteret i et perspektivskifte, hvor et øget fokus på styrker og modstandskraft hos de udsatte børn og unge har gjort sig gældende og ført til, at belastende opvækstforhold og traumatiserende hændelser i mindre grad betragtes som determinerende, men i højere grad som noget, der kan overkommes og potentielt på sigt blive en styrke. At betragte udsatte børn og unge som resiliente, og således ikke forudbestemte til en dårlig fremtid på baggrund af fortidens hændelser, har samtidig medført praktiske ændringer i socialpædagogisk ar-

bejde med udsatte børn og unge generelt såvel som med mindreårige flygtninge.

I dag arbejdes der i mange lande i vidt omfang ud fra en forståelse af børn som subjekter og selvstændige aktører, der reagerer forskelligt på de livsbetingelser og opvækstforhold, de eksponeres for. Børnene og de unge opfattes som selvstændige individer, som er i stand til at overkomme svære udfordringer, når støtte samtidig er til rådighed. Arv og biologiske risikofaktorer spiller således en mindre rolle og opfattes ikke længere nødvendigvis som bestemmende for barnets videre udvikling. I den forstand er der sket et skift i retning af et mere positivt udviklings-syn. Det kommer blandt andet til udtryk i den socialpædagogiske indsats i en række lande, men også i et internationalt perspektiv, idet FN i dag arbejder ud fra en tilgang til uledsagede flygtningebørn og unge, hvor netop ressourcerne vægtes og sættes i centrum for indsatsen. Resiliens er derfor et væsentligt fokuspunkt i forhold til den indsats, der finder sted i FN-regi.

Resiliens opstod som et teoretisk paradigme tilbage i midten af 60'erne, og siden har det udviklet sig til i dag at være et mere nuanceret begreb, som inddrager såvel biologiske, psykologiske og miljømæssige faktorer. Den danske udviklingspsykolog Dion Sommer skriver, at *”Resiliens handler om at forklare, hvorfor nogle mennesker med en stærkt problempregget opvækst klarer sig ‘på trods’ og ‘bedre end forventet’*”. (Sommer 2011).

Men introduktionen af resiliens som et teoretisk perspektiv og en praktisk tilgang blev i udgangspunktet fortolket som en absolut egenskab hos enkelte børn, som blev tillagt en særligt blivende og varig modstanddygtighed. Gennem tiden er forståelsen blevet mere nuanceret, og i dag betragtes resiliens i højere grad som et potentiale, der kan realiseres i et samspil mellem en variation af indre og ydre faktorer. Det opfattes således i stigende grad som en kapacitet eller et potentiale hos alle børn, som med de rigtige

beskyttelsesfaktorer er i stand til at overkomme svære risikofaktorer.

Når resiliens, og en ressourcetilgang i det hele taget, spiller en væsentlig rolle i arbejdet med uledsagede flygtningebørn og unge, er en nærliggende forklaring, at modstandsdygtighed i mange tilfælde åbenlyst kommer til udtryk hos denne gruppe. Der er tale om børn og unge, som ikke desto mindre besidder ressourcer og som udviser en adfærd, der illustrerer, at mennesker er i stand til at overkomme meget belastende forhold. Det er overordnet de tanker, der ligger til grund for, at FN tilbage i 2009 traf beslutningen om, at indsatsen for uledsagede flygtningebørn fremadrettet skulle tage afsæt i et ressourcensyn, ligesom det også er de tanker, som synes at komme til udtryk i de socialpædagogiske tilgange, som belyses i denne rapport. Et eksempel er de danske socialpædagoger, som vægter at fokusere på de ressourcer, der er til stede nu og her, mens de retter mindre opmærksomhed på de traumatiske hændelser. En sådan tilgang er udtryk for en socialpædagogik, der er i overensstemmelse med resiliens og ressourcetilgangen.

Det øgede fokus på resiliens har efterhånden medført, at mere psykodynamiske tilgange, som førhen prægede pædagogikken, anvendes i mindre grad. I en psykodynamisk optik iagttages bearbejdelsen af fortidens hændelser som en forudsætning for at opnå en bedre fremtid, og fortiden har således en langt større rolle. Når en tilgang med fokus på resiliens praktiseres, er det derimod nuet, som sættes i centrum ud fra en betragtning om, at et godt liv nu og her vil skabe beskyttelsesfaktorer, der kan bidrage til at overkomme de risikofaktorer, der gør sig gældende. Det har resulteret i en tilgang, hvor positivt udviklingspotentiale vægtes frem for de barrierer, som potentielt står i vejen for at opnå en bedre livssituation.

Derudover er der også pragmatiske grunde til at fokusere på nuet frem for fortiden i den socialpædagogiske indsats. Der er ofte tale

om en uafklaret situation, hvor tidsperspektivet er ukendt, og ressourcetilgangen er i den forbindelse langt mere anvendelig. *En risiko er imidlertid, at for meget fokus på ressourcer kan skygge for de traumer, som børnene og de unge ofte bærer med sig som ubearbejdede på deres videre færd. Desværre med risiko for at skabe store problemer fremadrettet for den enkelte og det omgivende samfund.*

Traumebevidst omsorg – en forståelsesramme

En betydelig del af de uledsagede mindreårige flygtninge har været udsat for traumatiske hændelser, som gør, at de hele tiden er i alarmberedskab. De lever i en vedvarende frygt for at skulle befinde sig i nye ubehagelige og smertelige situationer. Hjerneforskning viser, at traumatiserede børn og unge ofte har et hypersensitivt nervesystem, hvor "alarmen" går i situationer, der umiddelbart synes rolige og trygge. Når dette sker, sprøjtes stresshormoner ind i blodbanen, og barnet eller den unge mister kontakt med den del af hjernen som er reflekterende og fornuftig (Perry 2006), og adfærden påvirkes i væsentlig grad af dette.

Traumebevidst omsorg (TBO) handler om at møde den krænkede og traumatiserede mindreårige med anerkendelse og respekt og med en forståelse for, hvorfor han eller hun har et særligt adfærdsmønster – eksempelvis i form af vanskeligheder ved at styre egne følelser, at forstå sig selv og egne reaktioner, og ikke mindst vanskeligheder ved at indgå i relationer til andre mennesker. Traumebevidst omsorg skal ses som en ramme for at forstå barnet eller den unge, og på baggrund af denne forståelse vælges så de interventioner eller metoder, som vurderes at kunne give den bedste støtte.

Australieren Howard Barth, der er international ekspert på området, fremhæver tre vigtige hovedprincipper i arbejdet med traumebevidst omsorg: TRYGHED, RELATIONER og AFFEKTREGULERING. Det første hoved-

princip, *tryghed*, vedrører væsentlige aspekter af den empiri, som er fremkommet i dette projekt, hvor socialpædagogernes arbejde med at opbygge tillid hos de uledsagede mindreårige fylder. Ifølge tænkningen bag traumebevidst omsorg er en vigtig forudsætning for menneskelig udvikling, at barnet eller den unge befinder sig i et miljø, som giver tryghed. Det handler ikke kun om de fysiske rammer, men også om eksempelvis følelsesmæssig, kulturel og åndelig tryghed. At kunne være med til at skabe denne tryghed er en tværfaglig opgave, der involverer socialpædagogen, læreren, lægen, psykologen, terapeuten eller den eventuelle frivillige, som er de voksne, der har barnet eller den unge i deres varetægt. Deling af viden og fælles tilgang til indsatsen er af stor vigtighed.

Det andet hovedprincip, *relationer*, er tæt forbundet med oplevelsen af tryghed. Traumeudsatte børn og unge kan meget vel forbinde voksne med dårlige intentioner eller ligefrem onde følelser. Derfor kan de møde voksne med mistænksomhed, undvigelse eller måske uvenlighed, og derfor kan mødet med traumeudsatte børn og unge med krævende adfærd være en meget stor udfordring. Når socialpædagogen eksempelvis bliver mødt med vrede, er det en naturlig reaktion at reagere tilbage med vrede også. Dette kan ses i lyset af, at hjernen er udstyret med spejlneuroner, som imiterer de emotioner, man mødes med (Hart 2008). Men en imitation af disse emotioner er langt fra hensigtsmæssig, og socialpædagogen må kontinuerligt være opmærksom og reflekterende i forhold til egne reaktioner og bevare en respektfuld og anerkendende tilgang til barnet eller den unge, så han eller hun får en følelse af at være omgivet af støttende og omsorgsfulde voksne.

Det tredje hovedprincip er *affektregulering*, eller regulering af følelser, som er en tillært evne i barnets eller den unges primære socialisering. Traumeudsatte børn og unge, der måtte have erhvervet denne evne i barn-

dommen, kan blive regressive og efter de fatale hændelser ikke selv være i stand til at "falde ned" eller berolige sig selv. Hjerneforskning viser, at traumatiske livshændelser kan nedsætte aktiviteter i pandelappens forreste partier i begge hjernehalvdele, og dette forklarer blandt andet en nedsat evne til at berolige og regulere sig selv (Van der Kolk 2003). Her har traumeudsatte børn og unge brug for socialpædagogens støtte. Det sker gennem trøst, kropskommunikation, stemmeleje, aktiv lytning og adfærdsregulering. Via dette kan barnet eller den unge lære at tackle følelser og impulser, at falde til ro og undgå aggressive handlinger.

Livshistoriearbejde

Arbejdet med børnene og de unges livshistorier, eller fravalget af samme, berøres især af de danske socialpædagoger. De vælger ikke at træde ind i et livshistorierum, medmindre barnet eller den unge inviterer meget direkte til det, hvilket indimellem sker, når det store arbejde med at opbygge tillid har fundet sted. Men selv i den situation er der forbehold for, hvad der er hensigtsmæssigt at tale om. Dette er ud fra forståelsen af, at når der ikke er en professionel til at "samle op", så skal der ikke tages hul på noget. En del af socialpædagogerne giver udtryk for, at der er en stor risiko for re-traumatisering, hvis der åbnes for traumer uden at have ressourcerne til at foranstalte en bearbejdningsproces.

Spørgsmålet melder sig så: Hvornår får børnene og de unge nogensinde mulighed for at tale om fortiden og bearbejde deres tab, frygt og risikable færden? Kan en afskæring af livshistoriearbejde i den socialpædagogiske praksis, og en udeladelse af eventuel terapeutisk praksis, ikke efterlade børnene og de unge med en følelse af, at de professionelle, der har til opgave at støtte dem, kun er interesserede i at se ressourcer? Et af de to hovedemner, som blev bragt op på den internationale konference, omhandlende beskyttelse og støtte til børn på flugt, Barcelona 2010 (se side 9), var vigtigheden i at lytte til de mindreårige flygtninges fortællin-

ger om flugten, baggrunden og den nuværende situation. Dette rejser et meget kritisk perspektiv på de livsomstændigheder, som gælder for børnene og de unge mennesker, som håber og venter på at få opholdstilladelse.

Narrativet – et teoretisk blik

Den narrative tilgang i det socialpædagogiske arbejde anvendes overordnet for at skabe rum for livshistorien som en konstruktiv fortælling, hvori traumerne ikke nødvendigvis er i centrum. Den narrative tilgang er grundlæggende baseret på en iagttagelse af historien som meningsskabende og afgørende for vores oplevelse af mening og identitet. Der tages skarpt afstand fra objektive bedømmelser af den enkeltes historie som rigtig eller forkert, idet livshistorien eller narrativet betragtes som subjektiv og således som sand i den udstrækning, at den er udtryk for en personlig oplevelse hos den, der fortæller. At narrativet i den forstand altid er udtryk for en sandhed betyder ikke, at fortællingen ikke kan forandres. Tværtimod er narrativet eller fortællingen et udtryk for en situeret fortolkning, der vidner om opfattelsen nu og her, men som fremadrettet kan forandres.

Narrativet kommer til udtryk gennem sproget, der sammensættes i en meningsfuld fortælling. I den kobling, der dermed finder sted mellem sprog, fortælling og identitet, etableres narrativet som et udtryk, som vidner om forståelsen af os selv i relation til vores omverden. Vores fortællinger om os selv og vores historie er på den måde kraftfulde vidnesbyrd, der giver indblik i den status, de bagvedliggende erfaringer har i nuet i forhold til den aktuelle livssituation.

Selvom der i den narrative tilgang er en interesse for det bagvedliggende, er der lighedspunkter med en socialpædagogisk tilgang, der orienterer sig omkring resiliens og i det hele taget ressourcetilgangen. En narrativ tilgang retter ligeledes fokus mod livshistorien, som den fortælles nu og her, og der opereres med et positivt udviklingssyn, idet

traumatiske hændelser tillægges status som overkommelige frem for determinerende. Sproget og fortællingen iagttages som udtryk for den enkeltes forståelse af fortid, nutid og fremtid, og socialpædagogens opgave bliver da at bidrage til at konstruere et rum, hvor der gives plads til livsfortællingen, og hvor andre perspektiver bliver mulige.

I den narrative tilgang betragtes fortællingen som meningsgivende og som en livshistorie, der udtrykker resiliens og modstandsdygtighed og således en fortælling, som kan være konstruktiv, idet den producerer en forestilling om fremtiden som overkommelig. Koblingen mellem resiliens og narrativitet illustreres blandt andet i definitionen af resiliens hos et af de store navne inden for området, den franske psykiater Boris Cyrulnik. Han definerer resiliens som: *”... en proces, et barns udvikling, der fra handling til handling og fra ord til ord indskriver dets udvikling i et miljø og dets historie i en kultur. Det er derfor i mindre grad barnet, som er resilient, end dets udvikling og historie”* (Cyrulnik 2002).

Citatet illustrerer den kobling, der er mellem tilgange, som knytter sig til begreberne resiliens og narrativitet, og imellem mennesker og deres omverden. I en kultur, hvor positiv udvikling iagttages som en mulighed på trods af traumatiserende hændelser, er det sandsynligt, at resiliens også i stigende grad vil blive en realitet. I en narrativ tilgang er man ikke, som i psykodynamisk teori, på jagt efter historiens traumer. Potentielt traumatiserende hændelser iagttages således ikke i sig selv som traumatiserende, men er det i den udstrækning, at de giver mening som sådan for den enkelte. Men selv i de tilfælde, hvor noget identificeres som et traume, er det ikke endeligt. Narrativet eller livsfortællingen kan forandres over tid, og fortolkningen af fortiden kan indtage en anden status gennem interaktion med omverdenen.

En narrativ tilgang i den socialpædagogiske praksis indebærer derfor en grundlæggende respekt for den enkeltes fortælling. Som

socialpædagog er det afgørende at afholde sig fra at indtage en ekspertposition og på den måde gøre sig til herre over rigtigt og forkert. Socialpædagogens opgave er at skabe et rum, hvori narrativet kan udfoldes, og hvor det tillægges værdi som meningskabende og et subjektivt vidnesbyrd, som anerkendes på de præmisser. Socialpædagogen bør afstå fra at dømmе, fortolke og rette blikket imod en bagvedliggende mening.

I det socialpædagogiske arbejde med uledsagede mindreårige asylansøgere kan den narrative tilgang være en måde at give plads for den enkeltes historie, mens der samtidigt skabes rum for, at det kan blive en historie om styrke og overlevelse, frem for udelukkende at omhandle traumer og tab.

Sprog og kommunikation

Tilegnelsen af sproget tillægges stor betydning af de uledsagede mindreårige asylansøgere. Gennem sproget bliver man i stand til at kommunikere med og forstå sin omverden, og ikke mindst er det en vigtig indgang til at få et job og tage en uddannelse. Tilegnelsen af sprogfærdigheder opleves også, af en del af socialpædagogerne, som værende vigtig den anden vej, idet flere vægter at tilegne sig gloser og grundsætninger fra de respektive modersmål for at kunne kommunikere med børnene og de unge. Udover at være vigtigt som kommunikativt redskab signalerer det samtidig imødekommenhed og interesse. De spanske socialpædagoger beretter om prioriteringen af ansatte fra de lande, som de mindreårige flygtninge kommer fra, og at dette kan lette kommunikationen på tværs af kulturer. Men samtidig kan det også skabe væsentlige udfordringer, når disse ansatte ikke har den socialpædagogiske faglighed. Et kendskab til de sociokulturelle aspekter, en socialpædagogisk faglighed og et mindre sprogberedskab er med andre ord et godt udgangspunkt for støtten til barnet eller den unge.

I særlige tilfælde, eksempelvis myndigheds-samtaler, konfliktmægling eller terapeutiske

samtaler, er det nødvendigt at indkalde professionel tolkebistand. I den sammenhæng sætter en specialuddannet socialpædagog fra Israel fokus på det vanskelige i at udføre terapeutiske samtaler med en tolk som mediator. Det er således en stor udfordring at etablere en sikker og direkte bro, når formidlingen går over en tredjepart.

Konflikter, krig og rettigheder

De italienske socialpædagoger fremhæver specifikt vigtigheden af at have et overblik over konfliktområderne i verden. Hvor er der særlige brændpunkter, og hvad er det for en politisk virkelighed, børnene og de unge flygter fra? Dette for at have en forståelse af, hvad det er for et samfund, der har omgivet barnet eller den unge, og dermed også præget ham eller hende.

Derudover er det vigtigt at kende barnet og den unges rettigheder, at arbejde for at disse ikke trædes under fode, herunder også at være opmærksom på, at barnet og den unges sagsgang forløber som lovgivningen tilskriver – og at kunne videreformidle denne sagsgang til barnet eller den unge, så han eller hun ved, hvordan systemet arbejder omkring ham eller hende.

Respekt

At have levet med at tage ansvar for sig selv kan give udfordringer i mødet med etablerede strukturer for omsorg. Socialpædagogerne kan stå med meget selvforvaltende børn og unge, som måske ikke lige forstår meningen med at give besked om, hvor de tager hen, eller tage imod socialpædagogers velvilje til at støtte. Den spanske empiri sætter desuden fokus på den udfordring, der kan opstå, når drenge fra mere patriarkalske samfund møder kvindelige socialpædagoger. Det er ofte en meget krævende opgave at indgå i disse relationer. I den forbindelse er det særligt afgørende fortsat at udvise respekt, ikke dømmе, være lyttende, empatisk og støttende, og i situationen er grænsesætningen om end mere påkrævet og et fagligt skjold, som ofte er helt nødvendigt.

Generelt beskrives børnene og de unge i den samlede empiri som enormt respektfulde, tålmodige og nysgerrige på at lære nyt, og en "god" voksen bliver også forstået som en, der lærer fra sig. Flugten ses som en faktor, der har modnet børnene og de unge, de er blevet ydmyge over for livet og forventer på ingen måde at få alt serveret. Ligeledes beskrives det af de danske socialpædagoger, hvorledes udadreagerende adfærd aldrig vendes mod personalet, som derfor trygt kan gå ind i håndtering af konflikter, når stemninger tilspidises mellem de unge.

Familie og job

Savn af familie og familieforpligtelse er ligeledes et tema i empirien. Mange føler et overvældende ansvar for den familie de måtte have forladt, og den mest konkrete måde at hjælpe på er at få muligheden for at tjene penge. I empirien fra Israel beskrives dette eksplicit som en udfordring: Det, at få et job, bliver, hos mange unge mennesker, langt mere efterspurgt end at gå i skole og deltage i forskellige aktiviteter – også selv om mange jobs foregår under meget dårlige vilkår. Spørgsmålet er, hvordan skolegang og aktiviteter i højere grad kan vække de mindreåriges interesser? Den israelske empiri belyser ligeledes et tema, som kan have betydning for graden af engagement i skolen og de aktiviteter, der foregår på skolehjemmene, hvor også israelske mindreårige bor. I de tilfælde kan det være en udfordring at etablere gode relationer mellem de uledsagede mindreårige flygtninge og de med israelsk oprindelse, da førstnævnte gruppe givetvis forlader stedet indenfor kort tid.

Fællesskab og netværk

Særligt i den danske empiri lægger socialpædagerne vægt på at udforske verden udenfor sammen med børnene eller de unge. Dette indebærer eksempelvis deltagelse i motionsløb (mange af børnene og de unge er ekstremt gode løbere) eller udflugter. Her er der basis for "et fælles tredje" og muligheden for at opbygge oplevelser sammen, at grine sammen og at gøre ting, som for en stund

sætter tragiske livssituationer i baggrunden. Opbygning af netværk uden for centrene kan også være medvirkende til dette, hvilket en del af de interviewede socialpædagoger også giver udtryk for at støtte – også fordi disse på sigt kan hjælpe barnet eller den unge i integrationsprocessen efter opholdet på centret.

Det fælles tredje – et teoretisk blik

Det fælles tredje er et af de centrale begreber i nutidens socialpædagogik. Overordnet kan det defineres som et ydre forhold, der etableres som et fælles opmærksomhedspunkt for deltagerne i en pædagogisk interaktion. Som Michael Husen skriver, er det fælles tredje: *"... centralt i en autentisk måde at være sammen på... Det gør ikke noget, at den ene er dygtigere, ved mere, har mere håndlag. Hovedsagen er, at det er noget ydre, et fælles anliggende, som begge er optaget af, og som de er optaget af sammen"* (Husen 1996).

Det fælles tredje er således en praktisk tilgang, hvor socialpædagogen etablerer et fællesskab med det eller de mennesker, som er omfattet af en konkret socialpædagogisk indsats. Samtidig står tilgangen i modsætning til tilgange med et mere behandlende sigte. Pædagogiske indsatser med fokus på det fælles tredje er en måde at praktisere en form for socialpædagogik, der har fokus på ressourcer hos den enkelte, og som tillægger diagnoser mindre betydning. Der tages afsæt i det, personen kan, frem for det han eller hun ikke kan.

Potentialet i denne tilgang er dels det integrerende element, der knytter sig til etableringen af et fællesskab omkring et fælles tredje, og dels at dette fællesskab kan bruges konstruktivt til at understøtte en positiv udvikling for den enkelte ved at realisere ressourcer gennem en konstruktiv interaktion med socialpædagogen. I overensstemmelse med tilgange med fokus på resiliens og narrativitet, opereres der også i denne forbindelse med et positivt udviklingssyn. Når

socialpædagogen og et barn, en ung eller voksen i fællesskab retter fokus imod det fælles tredje, giver det mulighed for at mødes i øjenhøjde og således arbejde konstruktivt med motivations- og relationsarbejde. Der tages afsæt i det positive potentiale – altså de ressourcer, den enkelte har til rådighed, frem for at fokusere på at aflære ikke-ønsket adfærd. Socialpædagogens opgave er at skabe det rum, hvor mødet omkring det fælles tredje kan finde sted og i det rum arbejde målrettet for at udvide det potentiale, der kommer til udtryk.

I arbejdet med mindreårige flygtninge har denne tilgang et særligt potentiale. Der er fokus på den positive relation nu og her, hvor to mennesker mødes på tværs og i fællesskab retter blikket mod et fælles tredje. Når sproglige og kulturelle barrierer er en realitet, kan dette være en oplagt måde at mødes om noget fælles. Konkret kan det dreje sig om at dyrke sport sammen, lave mad eller at støtte børnene og de unge i at gøre rent eller i at udføre andre huslige aktiviteter.

Væsentligt for arbejdet med det fælles tredje er, at socialpædagogen er bevidst om det magtforhold, som gør sig gældende i relationen og konstruktivt at anvende dette. Socialpædagogen har, i kraft af sin position, en overlegen magtposition, hvilket skal tænkes ind og gøres konstruktiv i mødet med barnet eller den unge. Det betyder, at socialpædagogen skal tage ansvar og lære fra sig, men samtidig afholde sig fra at indtage en ekspertposition, hvor han eller hun gør krav på viden. Derfor er det afgørende, at det fælles tredje er repræsenteret ved noget, som begge parter kan identificere sig med, og som begge parter kan bidrage positivt til. I mødet mellem en socialpædagog og eksempelvis et uledsaget flygtningebarn, hvor begge retter blikket mod et fælles opmærksomhedspunkt, tilsløres umiddelbart det magtforhold, som implicit er til stede i relationen. Socialpædagogen bør derfor gøre sig dette bevidst og påtage sig ansvaret som facilitator for en positiv interaktion, hvor den enkeltes res-

sourcer fremstår tydeligere end eventuelle barrierer.

At løfte i flok

I den spanske empiri understreges vigtigheden af at have en arbejdspladskultur, hvor fællesskabsfølelse og samarbejde vægtes højt. Der er tale om et meget udfordrende arbejde, og at løfte i flok skaber bedre forudsætninger for, at den socialpædagogiske indsats lykkes. At være den voksne for børn og unge, der ikke har andre, er en helt særlig og udfordrende situation, som kun tilspidses af, at disse børn og unge er afkoblet den kultur, de kommer fra. Samtidig er de mærket af de meget voldsomme situationer, de har skullet overleve på flugten. Dette fordrer et arbejdsmiljø, hvor socialpædagogerne støtter hinanden i at yde den bedste omsorg, forholdene taget i betragtning, for børnene og de unge. Men også en støtte i sammen at bearbejde frustrationer over at ville disse børn og unge det meget bedre.

Systematisk brug af supervision kan være et nyttigt redskab for socialpædagoger, som ønsker at øge deres faglige kompetencer og styrke deres evne til konstruktiv refleksion over arbejdet med de uledsagede mindreårige asylansøgere. Supervision kan på den måde understøtte en positiv udvikling og skabe rum for, at socialpædagoger kan yde støtte til hinanden ved at reflektere i fællesskab. I supervisionen tages således også ejerskab og ansvar for, at de forskellige kompetencer på en arbejdsplads sættes bedst muligt i spil. Derudover overlades den enkelte professionelle heller ikke til sig selv med de særlige udfordringer han eller hun måtte have i arbejdet med de uledsagede flygtningebørn og unge.

Socialpædagogen i et krydspres

Socialpædagogen befinder sig i et presset felt, hvor han eller hun skal imødekomme barnet eller den unges behov for at fortælle og blive lyttet til og på samme tid være bevidst om, at systemet er indrettet således, at barnet eller den unge måske er på vej videre

om en uge. Det kan resultere i en stressest arbejdsituation, hvor det er svært for socialpædagogerne at imødekomme samtidige og modsatrettede krav. Ikke kun i forhold til at dykke ned i en livshistorie, men også i forhold til at mestre at investere både hjerte og hjerne i arbejdet med de børn og unge, som de kun kender kortvarigt og højst sandsynligt aldrig ser igen. Socialpædagogen har så at sige et tredobbelt mandat: Børnene og de unge har deres behov, myndighederne har deres, og samtidig har socialpædagogen sit professionelle jeg, hvor han eller hun må reflektere over de strukturelle politiske vilkår - hvad disse betyder for børnene og de unge og for den professionelle indsats i arbejdet med dem. Samtidig er socialpædagogen, i den daglige praksis, nødt til at afkoble sig frustration over politiske vilkår og fokusere på den humanitære dimension i ansigt-til-ansigt relationen og acceptere, at det ikke er muligt at løse alle problemer.

Dette er blandt andet tilfældet, når danske socialpædagoger på den ene side udtrykker en komplet uforståenhed over for systemets præmisser i forbindelse med myndigheds-samtaler, mens de på den anden side forholder sig professionelt i arbejdet med barnet og den unge, hvad enten han eller hun har fået afslag på asyl eller ej. Et andet, og i denne sammenhæng sidste, eksempel på, hvordan magtesløsheden kommer tæt på socialpædagogen, er den frustration israelske socialpædagoger føler over den umenneskelige behandling, beduiner i Sinai-ørkenen udsætter flygtende børn og unge for – en frustration, som fylder meget og som grundlæggende skyldes forhold, som socialpædagogen ikke har mulighed for at ændre.

Et opråb mod ekskluderende mekanismer

I AIEJI-udgivelsen "The professional competences of social educators – a conceptual framework" (2010) beskrives, at den socialpædagogiske indsats orienterer sig omkring

individuelle behov, men at den samtidig bør sigte efter at modvirke ekskluderende mekanismer på et strukturelt niveau. Spørgsmålet er, hvilke muligheder socialpædagogen, der arbejder med uledsagede mindreårige asylansøgere, har i dette rum?

Det strukturelle niveau kan forstås på forskellige niveauer:

Det politiske myndighedsniveau på øverste plan forstået som lovgivning og myndighedsudøvelse.

Det politiske myndighedsniveau på mere regionalt plan i form af beslutninger om lokale indsatser og afsættelse af ressourcer. Det omgivende samfund forstået som naboer og nærmiljø.

Særligt på det sidste niveau har socialpædagogen mulighed for at modvirke ekskluderende mekanismer. Her handler det om at støtte barnet eller den unge i kommunikationen med mennesker i det omgivende samfund og i et vist omfang at sætte rammerne for, at det enkelte barn eller den unge kan invitere relationer ind i dennes liv. Det kan også handle om "bearbejdning" af omgivelserne: Socialpædagogens samtaler med eksempelvis naboer, forældre, forretningsdrivende og andre, der på den ene eller anden måde møder børnene og de unge uden at lære dem at kende.

De to øvrige strukturelle niveauer ligger *umiddelbart* uden for socialpædagogens rækkevidde, men socialpædagogen har viden om de livssituationer, børnene og de unge befinder sig i – og denne viden er vigtig at videreformidle, så det kommer beslutningstagerne for øre. Det betyder ikke, at socialpædagogen nødvendigvis selv skal finde vej til beslutningstagerne. Men dialogen med lokale embedsværk, netværk, foreninger eller organisationer, der arbejder for en forbedring af de mindreårige flygtninges livsvilkår, bør prioriteres. Dette i bestræbelsen på at sikre børnene og de unges rettigheder, og på at bevidstgøre om de rammer, der gør det vanskeligt eller måske umuligt at møde bør-

nene og de unges grundlæggende behov, som er centrale i den socialpædagogiske indsats.

Formidling af viden kan ses som en overbygning på den daglige praksis, hvor der er fokus på relationsarbejde i ofte meget krævende situationer. At være talerør for børnene og de unge, og for den professionelle praksis i arbejdet med dem, kræver et vist overskud og kan for nogle synes uoverskueligt eller fjernt, mens det for andre er en naturlig og væsentlig del af den samlede indsats. Uanset hvordan man har det, er det vigtigt at reflektere over, at man som den professionelle voksne for børn og unge i så udsatte positioner, er den ressource som kan overbringe viden, der på sigt kan være med til at reducere udsathedens hos de mindreårige. Men også børnene og de unge kan i sig selv være en ressource i formidlingen af viden gennem fortællinger om deres hverdag, baggrund og livsudfordringer, og socialpædagogen bør være opmærksom på, hvorvidt rammerne kan skabes for dette.

I Schweiz danner projektet "Speak Out" rammerne for, at uledsagede mindreårige asylansøgere sammen kan sætte ord på deres situation. Det sker gennem møder, hvor de drøfter deres særlige udfordringer, hvad der betyder noget for dem, og hvem de gerne vil møde for at stille spørgsmål og formidle viden. På den internationale flygtningedag i 2013 deltog gruppen af børn og unge eksempelvis på UNHCR stande i forskellige schweiziske byer, og senere på året i en camp, hvor de lavede en film om deres livssituation og også fik besøg af UNHCR. Derudover fik de foretræde for den øverste ledelse i ministeriet for migration, og i Zürich stod de bag en afsluttende udstilling om deres livssituation og retsstilling.

Hvordan socialpædagoger kan støtte uledsagede mindreårige asylansøgere

---

En række vigtige budskaber om socialpædagogisk praksis i arbejdet med uledsagede mindreårige asylansøgere træder frem i de foregående afsnit. Disse budskaber indkredses i det følgende og kan forhåbentlig give anledning til inspiration, spørgsmål og refleksion for socialpædagoger på dette arbejdsområde.

Nærvær

At lytte og være opmærksom i de enkelte momenter med barnet og den unge er essentiel, så fornemmelsen af at blive set gør sig gældende. I visse tilfælde vil der ikke være mange af disse momenter, hvis eksempelvis barnet eller den unge flygter videre eller sendes hjem, men ethvert øjeblik eller ethvert møde med en voksen, der er nærværende og drager omsorg, har betydning for barnet eller den unge, også på længere sigt.

Livet her og nu

De uledsagede mindreårige asylansøgere er børn og unge, nøjagtig som alle andre børn og unge. De er midt i et barne- eller ungdomsliv og skal navigere og lære i disse livsfaser på linje med deres jævnaldrende. Men særligt er det, at de uledsagede mindreårige asylansøgere er afkoblet deres familie, venner og den kulturelle kontekst, som de er formet af. Socialpædagogen er en professionel voksen i barnet eller den unges liv her og nu, og den fornemme opgave er at lære fra sig og skabe en ramme for et liv, hvor barnet eller den unge føler sig taget af og set, og hvor oplevelser af glæde er til stede - et liv med mod på læring, venskab og interessefællesskab.

Troen på en fremtid

Som andre børn og unge har også de uledsagede mindreårige asylansøgere drømmen om en fremtid - med uddannelse, job, venner, kæreste(r), fritidsinteresser, og måske familie og børn. Men drømmen har, på grund af de

meget usikre livssituationer, selvsagt vanskeligere vilkår. Ikke desto mindre er det troen på en fremtid, som bidrager til at bevare en lyst til livet på trods af de svære omstændigheder. Derfor er det afgørende, at socialpædagogen gør sit for at støtte dem i troen på en fremtid, hvad enten det bliver som borger i det land de er i nu, hjemlandet eller måske et tredje land.

Et helhedssyn på barnet og den unge

Socialpædagogens menneskesyn er essentielt. Ser man de ressourcer barnet eller den unge har, og forstår man at benytte dette potentiale i livssituationen her og nu og i arbejdet for at få barnet eller den unge til at tro på sin fremtid? Ser man også de særlige udfordringer og problemer, barnet eller den unge har, og forstår man at intervenere i forhold til dette? Det er vigtigt, at barnet eller den unge oplever, at socialpædagogen har øje for og interesse i alle sider af livet - herunder også fortællinger og livshistorier om det, der er svært, måske affødt af frygt, svigt, drab og forfølgelse. Her er det vigtigt, som socialpædagog, at være den lyttende voksen og på bedste vis hjælpe barnet eller den unge på vej.

Et kulturelt og kommunikativt blik

En grundlæggende viden om de kulturelle normer, som barnet eller den unge er vokset op med, har stor værdi i det socialpædagogiske arbejde. Er den mindreårige eksempelvis rundet af en kollektivt orienteret kultur med et særligt religiøst tankesæt og ritualer forbundet hermed? Hvad betyder dette for barnet eller den unges dagligliv og handlemønstre, og hvordan og i hvilken grad kan dette imødekommes? Viden og refleksioner i relation til dette, er vigtige for den socialpædagogiske praksis - at prøve at forstå den enkeltes bevæggrunde og at tilrettelægge relationsarbejdet i forhold til dette. Et arbejde der, alt andet lige, også styrkes af kendskabet til udvalgte gloser og grundsætninger på barnets eller den unges modersmål og et arbejde, der kræver særlige forudsæt-

ninger, hvis kommunikationen foregår gennem en tolk.

Viden om konfliktområder

Viden om de konfliktområder, som barnet eller den unge er flygtet fra, har også stor betydning for at kunne møde den mindreårige flygtning, og have en forståelse for, hvad han eller hun har fjernet sig fra, og for at være i stand til at indgå i en dialog omkring dette. Det være sig etniske og religiøse konflikter, krige, magthaveres undertrykkelse af befolkningsgrupper og verdenspolitiske tiltag.

Lovgrundlag og rettigheder

Det er vigtigt at kende den lovgivning, som er bestemmende for barnet eller den unges sagsgang i forbindelse med asylansøgning, herunder også procedurer ved tilsagn og afslag. Dette for at kunne sikre, at en retfærdig sagsgang finder sted og for at kunne formidle og forklare barnet eller den unge om den proces, som finder sted. Ligeledes er det vigtigt at kende den mindreåriges rettigheder i henhold til FN-konventioner - og søge at holde myndighederne op på dette, når barnets eller den unges rettigheder trædes under fode. Socialpædagogen skal ikke nødvendigvis henvende sig direkte til de politiske beslutningstagere, men det er afgørende, at socialpædagogen formidler sin viden til organisationer, netværk eller resourcepersoner, som søger politisk indflydelse til fordel for de uledsagede mindreårige asylansøgere.

Civilsamfundet

En formidling til lokalsamfundet om disse børn og unges særlige livssituation og udfordringer er også en vigtig del af socialpædagogens indsats. Her er der et centralt fokus på en arbejdsopgave uden for matriklen, men en invitation ind på matriklen kan have væsentlig effekt. At personer fra civilsamfundet møder børnene og de unge i deres midlertidige hjem, har betydning for opbygningen af lidt stærkere netværk, hvor "hjemmet" fortæller en vigtig historie om det liv, der leves.

Samarbejde og arbejdspladskultur

At støtte og kvalificere hinanden så godt som muligt, for at kunne give de mindreårige asylansøgere den omsorg og den støtte, som han eller hun har brug for, kræver et samspil i personalegruppen. Det være sig i forhold til selve den socialpædagogiske indsats og i forhold til at have følelsen af at løfte i flok og kunne rådføre sig hos kollegaer, som tager ansvar for den samlede socialpædagogiske praksis på arbejdspladsen, og ser en ære i at støtte kollegaer, når særligt udfordrende arbejdssituationer opstår. At støtte barnet eller den unge er desuden en tværfaglig opgave, og alle voksne omkring den mindreårige skal samarbejde, det være sig socialpædagoger, lærere, psykologer, terapeuter, læger og eventuelt også frivillige.

Efteruddannelse

Socialpædagogers gennemførelse af et kursusforløb, hvor de ovenstående områder er en del af studieplanen, vil uden tvivl kvalificere personalegrupper til at kunne udføre et endnu bedre stykke arbejde for de uledsagede mindreårige asylansøgere. Det kræver, at der udvikles målrettede og kvalificerede kursusforløb. Ligeledes kræver det ressourcer og ikke mindst motivation, blandt socialpædagogerne, for at dygtiggøre sig yderligere, styrke kompetencer og integrere nye tilgange i arbejdet.

Afsluttende perspektiver

Formålet med denne rapport har ikke været at afdække i hvilken grad og på hvilken måde børnene og de unges rettigheder trædes under fode. Men materialet vidner i forskellige sammenhænge om oplevelser af, at omgivelser, der sætter rammer for de mindreåriges trivsel, kunne gøre det langt bedre.

Guideline for Alternative Care of Children (UN 2010), som understøtter FN's Børnekonvention, tilsiger, at der skal foranstaltes en ordentlig og varig løsning for den mindreårige i de tilfælde, hvor det ikke er realistisk

at vende tilbage til familien, og denne løsning skal være i overensstemmelse med barnets tarv. Som allerede indikeret peger uddrag fra denne rapport dog på områder, hvor efterkommelsen af dette kan drages i tvivl.

Et eksempel er, når myndighedssamtaler af socialpædagoger opleves som inkvisitoriske frem for imødekommende og afdækkende: At systemrepræsentanter, i forbindelse med asylansøgning, leder efter huller i den mindreåriges beretning og *ikke* tager højde for, at barnets fortællestruktur typisk er anderledes end den voksnes. I materialet beskrives eksempler på, at børnene og de unges fortællinger betvivles ud fra urimelige kriterier som for eksempel citatkunnen fra en hellig bog. En udfordring er således at klæde systemrepræsentanter på, så deres praksis i højere grad kan være tillidsskabende frem for det modsatte og i øvrigt operere ud fra etiske retningslinjer i overensstemmelse med FN.

Et andet eksempel, hvor barnets eller den unges tarv ikke imødekommes, er, når han eller hun *ikke* gives muligheden for at fortælle om sin fortid og livssituation. Socialpædagogerne oplever, at det kræver tid, ro og terapeutisk kompetence at starte på et forløb, hvor traumer bearbejdes og liv analyseres, og dette kan være vanskeligt at kombinere med det at være i transit i måske ganske kort tid. I materialet ses således eksempler på socialpædagoger, som på ingen måde motiverer børnene og de unge til at fortælle om det, der piner dem – dette ud fra den betragtning, at der er stor risiko for re-traumatisering, hvis de nødvendige rammer for disse samtaler ikke er til stede. Udfordringen består således i, at systemet skaber rammer, hvor barnet og den unge bliver hørt og respekteret, og for socialpædagogerne i at være opmærksomme på barnets behov – også når det involverer at tale om det svære, hvad enten han eller hun befinder sig i sit midlertidige hjem i længere eller kortere tid. Ved hjemsendelse eller overflytning skal det derfor sikres, at der professionelt tages vare på barnet eller den unge herfra, herunder

det livsfortællende eller terapeutiske forløb, der måtte være igangsat.

Materialet peger også på, at det omkringliggende samfund har betydning for børnene og de unges trivsel. Det kan være i forhold til opbygning af netværk, men også bare det at føle sig velkommen, når man går til købmanden eller tager bussen. Negative indstillinger til de mennesker, der kommer fra andre lande, såsom flygtninge, vanskeliggør selv sagt de mindreåriges situation. Der ligger således et politisk opdragelselement i at dæmme ned for ekskluderende mekanismer i de miljøer, der omgiver børnene og de unges midlertidige hjem, ligesom socialpædagogerens dialog med nærmiljøet har stor betydning.

Børnene eller de unges trivsel er afhængig af, at systemer og attituder omkring dem er funderet på respekt for den særlige livssituation, som de befinder sig i. FN's Børnekonvention og FN's Flygtningekonvention bygger på en etik, der tilgodeser fundamentale rettigheder og modgår diskrimination, og de mange lande, der har ratificeret konventionerne, er derfor også forpligtede til at efterkomme disse værdier, når det pågældende land har de mindreårige uledsagede asylansøgere i deres varetægt. Selvom dette tema ikke er centralt i denne rapport, er det væsentligt at understrege, at nogle lande, grundet deres geografiske placering, modtager særligt mange flygtninge, hvilket sætter enkelte lande under et voldsomt pres. Det er en udfordring, der skal løses på internationalt niveau, da det på nuværende tidspunkt har stor betydning for arbejdet med de mindreårige flygtninge - særligt i lande, der befinder sig lige indenfor grænserne af Europa. Men også den livsfarlige flugt på overfyldte både over Middelhavet skal være et højt prioritet politisk tema. FN og forskellige menneskerettighedsorganisationer appellerer således til en alternativ asylpolitik, som mindsker denne illegale og livsfarlige flugt. EU Kommissionen har i skrivende stund foreslået, at asylprocessen flyttes uden for EU's grænser, så flygt-

ninge kan søge asyl på EU repræsentationer i tredjelande, for at reducere incitamentet til at sætte livet på spil i Middelhavet.

Umiddelbart kan ovenstående problemstillinger synes langt fra den hverdag, hvor socialpædagoger yder den konkrete indsats for børnene og de unge. Men forskellige niveauer spiller sammen og jo mere pres, der er på enkelte lande, jo sværere bliver det at yde en ordentlig, stabil indsats i overensstemmelse med FN's konventioner. Socialpædagoger gør hver dag et kompetent og afgørende stykke arbejde for børnene og de unge, men de kan ikke løse udfordringerne alene. Det kræver politisk handling både på internationalt niveau og i de enkelte lande at sikre uledsagede mindreårige asylansøgere en retfærdig indsats, der bidrager konstruktivt til deres trivsel og den videre færd.

*

I hele AIEJI's arbejde er det menneskerne vi arbejder med, som er vores hovedansvar i projekterne. I denne rapport er fokus på det socialpædagogiske arbejde med uledsagede mindreårige asylansøgere og det globale ansvar for disse børn og unge. For at respektere de mindreårige flygtnings rettigheder må vi stå ved vores ansvar i hvert enkelt land. Den socialpædagogiske profession er kvalificeret og nødvendig i dette arbejde. Derfor er det også vigtigt at sætte fokus på at sikre og udvikle kvalifikationer og kompetencer for de socialpædagoger, som arbejder med de mindreårige flygtninge.

Afsluttende for denne rapport understreger AIEJI, hvad der er vigtigt på et nationalt niveau, for at sikre, at de mindreåriges livssituation bliver forbedret. Dette vil i sidste ende have indflydelse på kvaliteten af arbejdet med de uledsagede mindreårige asylansøgere:

Børns rettigheder, som de er udtrykt i FN's Konvention om Barnets Rettigheder, bør inkorporeres i alle nationale lovgivninger og forvaltninger.

Børn placeret uden for hjemmet, eller børn uden forældre, skal ifølge loven sikres deres rettigheder under deres anbringelse, såvel som inden for det hjem de bliver anbragt.

Alle lande burde have en ombudsmand for børn, som kan monitorere implementeringen af konventioner.

Alle professionelle, som er ansvarlige for børn og unge, er forpligtede til at følge konventionen og bruge den i deres daglige praksis.

Socialpædagogernes uddannelsesinstitutioner skal sikre, at de studerende kender til barnets rettigheder og opnår de nødvendige kompetencer til at være med til at opfylde disse rettigheder.

Litteraturliste

AIEJI, International Association of Social Educators (2010) *The Professional Competences of Social Educators – a Conceptual Framework*.

AIEJI, International Association of Social Educators (2012) *The UN Convention on the Rights of the Child and Social Education – children placed outside the home*.

Cyrulnik, Boris (2002) *De grimme ællinger – resiliens og traumer*. København: Rosinante.

Hart, Susan (2008) "Hjernens udvikling, familiær traumatisering og seksuelle overgreb" i *Pædagogisk Psykologisk tidsskrift*, Årg. 45, nr. 1., 2008, s. 66-83.

Husen, Michael (1996) "Det fælles tredje" i *Kultur & pædagogik*, Benedicta Pécseli (red.), København: Hans Reitzels Forlag,

International Organization for Migration, IOM (2013) *Children on the move*.

Perry, Bruce D. (2006) "Applying the Principles of Neurodevelopment to Clinical Work with Maltreated and Traumatized children" i *Working with Traumatized Youth in Child Welfare*, Nancy B. Webb (red.), New York: The Guilford Press.

Separated Children in Europe Programme (2009) *Statement of Good Practice*, 4th Revised Edition, Save the Children, UNHCR & UNICEF.

Sommer, Dion (2011) "Resiliens: forskning – begreber – modeller" i *Psyke og Logos*, Årg. 32, nr. 2, 2011, s. 372-394.

UN General Assembly (1951) *Convention Relating to the Status of Refugees*.

UN General Assembly (2010) *Guideline for Alternative Care of Children*.

UN High Commissioner for Refugees (1994) *Refugee Children: Guidelines on Protection and Care*.

UN Higher Commissioner for Refugees (2013) *Global Trends 2013*.

Van der Kolk, Bessel A. (2003) "The Neurobiology of Childhood Trauma and Abuse" i *Child and Adolescent Psychiatric Clinics*, Vol. 12, 2003, s. 293-317.

Bilag 1

Interviewguide

Omhandlende uledsagede mindreårige asylansøgere

Spørgsmål/socialpædagoger

Om børnene og de unge

1. Hvilken slags institution arbejder du på? (Offentlig, frivillig, eller andet)
2. Hvordan kommer børnene og de unge til dig? (Hvilken proces fører dem til din institution?)
3. Hvor gamle er børnene og de unge, som kommer til dig?
4. Hvordan er fordelingen mellem drenge og piger?
5. Hvilke lande kommer de fra og hvor er de født?
6. Kan de tale det sprog, som de taler i dit land? Hvis ikke - er de klar til at lære sproget og kan du give dem de læringsmuligheder?
7. Hvor lang tid bliver de sammen med dig, og hvor skal de hen efterfølgende?
8. Hvad er din institutions ansvar for de børn og unge, der kommer til dig?
9. Hvad er de specielle karakteristika for de børn og unge?
10. Hvad er de største udfordringer børnene og de unge møder?
11. Hvilke ressourcer har de med sig?

Om socialpædagogisk arbejde

12. Hvilke aktiviteter laver du med dem?
13. Er de glade for at deltage i disse aktiviteter?
14. Spørger du dem, om de foretrækker andre aktiviteter, og har du mulighed for at handle på det?
15. Hvis du blev bedt om at vejlede en ny socialpædagog på dit arbejdsområde – hvad ville de tre vigtigste råd være i forhold til at kommunikere med børnene og de unge?
16. Hvilke kompetencer behøver en socialpædagog for at opnå succes i arbejdet med børnene og de unge?
17. Når du håndterer konfliktsituationer i børne- og ungdomsgrupper – hvad er det vigtigt som socialpædagog at gøre for at løse konflikten og for, at børnene og de unge lærer at løse mulige konflikter fremover?
18. Forstår du grundlæggende ord og sætninger på deres oprindelige sprog – hvis ja, bruger du det i kommunikationen med dem?
19. Mener du, at socialpædagoger på dit arbejdsområde burde fokusere på integration i samfundet – hvis ja, hvordan?
20. Synes du, at der er nok ressourcer og muligheder til at sikre en fyldestgørende omsorg og behandling for flygtningebørn?

Om politiske problemstillinger

21. Hvad er flygtningebørnene og de unges legale status?
22. Hvad er den største forskel mellem dem og børn/unge generelt i dit land – i forhold til livsmuligheder?
23. Hvis politiske beslutninger foreskriver hjemsendelse til barnets/den unges oprindelsesland – mener du, det er socialpædagogens rolle at forberede dem til reintegration i deres hjemland, selv hvis de ikke ønsker at returnere?

24. Hvis barnet eller den unge person får opholdstilladelse – hvad vil der ske med ham eller hende efterfølgende?
25. Mener du, at flygtningebørnenes og de unges rettigheder bliver respekteret i dit land?

Spørgsmål/de unge

Om deres dagligliv

1. Hvilke aktiviteter (skole, fritidsaktiviteter, hobbyer, husholdningsarbejde) tager du del i, der hvor du er nu?
2. Ville du gerne tage del i andre aktiviteter? Hvis ja – hvilke aktiviteter?
3. Er det muligt for dig at tage del i beslutninger om dit dagligliv?
4. Ville du gerne blive bedre til sproget? Hvis ja – hvad er en god måde for dig at lære på?
5. Hvad er vigtigt for dig, mens du bor der, hvor du gør nu?
6. Hvad mener du om det at være sammen med andre unge mennesker i samme situation som dig – betyder det meget at bo og være sammen med dem?
7. Bruger du tid på at være sammen med andre personer uden for centeret/institutionen? Hvis ja - hvad synes du om det?

Tanker, refleksioner og oplevelser

8. Er det vigtigt for dig at tale med andre om din situation?
9. Er det vigtigt for dig at tale om din familie, venner og livet hvor du kommer fra?
10. Hvad vil du gerne lære, mens du bor her? Og hvad har du allerede lært?
11. Er det vigtigt for dig at lære mere om kulturen i det land hvor du er nu?
12. Hvis du havde tre ønsker – hvad ville det så være?

Om de voksne

13. Hvordan kan de personer, som arbejder der, hvor du er, hjælpe dig?
14. Hvad er en god voksen for dig? (Her menes de voksne, som arbejder der, hvor du er)

Opsummering på spørgeskemaundersøgelsen – AIEJI 2013

Svarene fra de 16 lande repræsenterer kun en lille del af verden, men viser, at de mindreårige flygter fra mange forskellige lande, dog med visse lande som overrepræsenterede. De lande, det største antal mindreårige er flygtet fra, er Afghanistan, Somalia og Syrien. Lande i Afrika og i Mellemøsten er ligeledes stærkt repræsenterede. Størstedelen af landene har minimum 20 nationaliteter blandt de uledsagede mindreårige. Dette betyder, at hvert land må opbygge tjenester og ydelser for denne gruppe, for at være i stand til at håndtere de mange forskellige kulturer og sprog.

Antallet af uledsagede mindreårige asylansøgere varierer i stor udstrækning. Italien er det land med det højeste antal flygtninge, også mindreårige, der ankommer alene. Det giver Italien, men også andre lande med beliggenhed til havet såsom Spanien og Australien, specielle udfordringer.

Det er primært drenge, som flygter. Nogle lande, for eksempel Tyskland, rapporterer, at kun 5 % af de uledsagede mindreårige asylansøgere er piger. Alderen på børnene er hovedsagligt mellem 15-18 år. Schweiz rapporterer for eksempel, at over 86 % har denne alder, når de ankommer til landet.

De fleste lande i vores spørgeskemaundersøgelse har særlige bosteder for de uledsagede mindreårige asylansøgere. At bo på et center, i en plejefamilie eller med andre pårørende er almindeligt for disse børn. Forskelligt er det, om børnene eller de unge bor med andre "nationale" børn i offentlig pleje, eller med andre flygtninge. I adskillige lande ser det ud til, at rettighederne for disse børn ikke er så stærke som for nationens egne børn. I mange af landene får børn og unge en værge, som hjælper dem med at sikre, at deres rettigheder bliver overholdt.

I alle landene er socialpædagogerne en større eller mindre del af de professioner, som arbejder med de mindreårige flygtninge, både der hvor de bor og i deres skole og fritid.

Spørgsmålene og de tilhørende svar fra hvert land vil præsenteres i det følgende.

Hvor mange uledsagede flygtningebørn – med legal og illegal status – er der i dit land (cirka)?

Australien: I 2013 var der 1.078 lukket inde i en form for immigrationsforvaring. Et samlet antal på 1.760 bliver holdt tilbage på opholdssteder. Et samlet antal på 1.816 bor i samfundet, hvor deres forældre har begrænsede rettigheder. Det er vanskeligt at finde tal på de uledsagede mindreårige, men omkring 600 børn er på alternative opholdssteder - dette er sandsynligvis ikke kun uledsagede mindreårige. I januar 2015 var der 211 børn på "Immigration Residential Housing", "Immigration Transit Accommodation" og alternative opholdssteder.

Østrig: 1.781 i 2012.

Kroatien: 5

Danmark: 268 i 2013.

Finland: 1.900 asylansøgere i perioden 2008-2012.

Tyskland: 2012: 4.300 registrerede af ungdomsvelfærd. Samlet set var der cirka 9.000 i 2013, kun 5 % piger.

Island: 1-5 hvert år, i 2013 var der 2 børn.

Israel: Cirka 1.000.

Italien: 985 uledsagede ankom i 2011: Samlet set cirka 7.750 uledsagede mindreårige i Italien, 90 % drenge hvoraf 85 % var mellem 15-17 år.

Luxembourg: 23 i 2013.

Holland: Cirka 2.000.

Norge: I 2013 var antallet på modtagecentre 479.

Slovakiet: En i 2013.

Spanien: 2008: 8.080.

Schweiz: 485 i 2012 (1,69 % af det totale antal asylansøgere), 86 % af disse er i alderen 15-18 år. Af disse er 76,1 % drenge, og 23,9 % piger.

Hvilke lande er børnene fra, og hvor mange procent fra hvert land (cirka)? Nævn gerne kilde

Australien: Iran, Sri Lanka, Kina, Vietnam, Afghanistan, Pakistan, Irak, Bangladesh.

Østrig: Afghanistan, Pakistan, Algeriet.

Kroatien: Somalia, Serbien, Bosnien og Hercegovina.

Danmark: Afghanistan, Algeriet, Somalia, Marokko, Syrien.

Finland: Somalia, Irak, Afghanistan.

Tyskland: De fleste af dem er fra Afghanistan, Syrien, Somalia og Irak.

Island: Syrien og Tahiti.

Israel: De fleste af dem er fra Sudan, Eritrea, Rwanda og Niger.

Italien: Somalia, Eritrea, Gambia, Togo, Afghanistan, Syrien, Libyen, Algeriet og Congo.

Luxembourg: Afghanistan, Algeriet, Albanien, Sierre Leone, Tunesien, Libyen, Marokko.

Holland: Afghanistan, Somalia, Angola, Congo, Kina (90 nationaliteter).

Norge: Afghanistan, Eritrea, Etiopien og Syrien er størstedelen.

Slovakiet: Afghanistan.

Spanien: Marokko (størstedelen), Nigeria, Sierra Leone, Elfenbenskysten, Guinea Conakry, Senegal, Ghana, Mali, Angola og Rumænien.

Schweiz: Eritrea, Afghanistan, Tunesien, Guinea Conakry, Somalia, Gambia, Syrien, Guinea Bissau, Senegal, Den Dominikanske Republik, Albanien, Algeriet, Belarus, Sri Lanka, Marokko, Mali og Nigeria.

Uruguay: Den Dominikanske Republik (Haiti) og Columbia.

I hvilke typer af institutioner bor børnene i dit land?

Australien: De bor i forvaringscentre indenlands eller udenlands, eller de bliver tilbageholdt, mens deres opholdstilladelse bliver afgjort.

Østrig: På specifikke bosteder. Kvaliteten er lavere end for den nationale børnevelfærd.

Kroatien: Bosteder for børn.

Danmark: Asylcentre med uddannet personale på vegne af Dansk Røde Kors eller lokalsamfundene. Nogle af børnene bor med pårørende, og i få tilfælde bor de på børnehjem eller i specielle institutioner grundet særlige behov.

Finland: Børn under 16 år bor på fælleshjem for flygtningebørn. Mange bor med pårørende. Unge over 16 år bor på modtagecentre. Alle børn får en værge.

Tyskland: De bor på hjem, som primært er drevet af ungdomsvelfærd. Alle børn har desuden brug for en værge ("vormund"). Kvaliteten af hjemmene varierer fra stat til stat. Nogle bor med andre tyske unge, nogle på børnehjem og andre på store bosteder for børn.

Island: Den nationale børnebeskyttelse finder et sted, hvor barnet kan bo, børnehjem eller bosteder.

Israel: 150 er integreret i ungdomsbyer, andre bor med pårørende og modtager kun uddannelsesydelse fra staten.

Italien: Modtagelsen for asylansøgere. De ønsker et familiemæssigt fællesskab. Italien har meget store udfordringer, fordi mange asylansøgere og flygtninge kommer til Italien først. Børn og andre udsatte grupper har særlige rettigheder til at blive beskyttet og få støtte, og der er mange forskellige projekter i gang.

Luxembourg: De bor normalt på flygtningecentre.

Holland: Plejefamilier, typisk fra den samme kultur, mindre boenheder specialiserede i uledsagede mindreårige, specielle enheder i asylcentre (ikke den bedste løsning, mener de).

Norge: Størstedelen bor på modtagecentre, nogle af dem på almindelige centre og de fleste af dem på centre specielt for uledsagede mindreårige. De, der er under 15 år, er i centre med hjælp fra det norske Børne-, ungdoms- og familiedirektorat. Nogle er også på børnehjem. Når de får rettigheden til at blive i landet, flytter de til en kommune, som bestemmer, hvem der skal tage sig af børnene. De fleste bor i huse med andre børn.

Slovakiet: Bosteder for uledsagede børn og børnehjem.

Spanien: Først modtagecentre, opholdscentre (basale eller specifikt for sygdomme), eller "autonome hjem". I nogle regioner bor de sammen med spanske børn, i andre gør de ikke.

Schweiz: I 8 (de største) ud af de 26 kantoner, er der specialiserede bosteder for de mindreårige, andre kantoner er nødt til at sørge for et sted at bo til asylansøgere. Nogle er i plejefamilier og bosteder for børn eller sammen med pårørende. De større børn bor på almindelige bosteder for asylansøgere, hvis ikke der er et specialiseret sted til rådighed.

Uruguay: De sociale myndigheder har ansvaret.

Arbejder socialpædagoger med børnene i institutionerne? – eller andre steder, såsom...?

Australien: De har ikke en profession kaldet socialpædagog, men de har socialrådgivere, ungdoms- og velfærdsarbejdere.

Østrig: Ja, sammen med socialrådgivere og andre professioner med specielle kompetencer.

Kroatien: På bosteder for børn med adfærdsproblemer sammen med socialrådgivere. Uddannelsesvejledere, der arbejder på uddannelsescentre.

Danmark: Ja, sammen med adskillige professioner.

Finland: Ja. Socialpædagoger arbejder med børn, som bliver taget i varetægt (17.000 i Finland), og der hvor børnene bor og modtager støtte.

Tyskland: Ja. Størstedelen af de ansatte er socialrådgivere, socialpædagoger, ungdomspædagoger og psykologer. I den offentlige ungdomsvelfærd er de fleste socialpædagoger, og de er også ansat på skoler.

Island: De fleste socialpædagoger arbejder med børn med funktionsnedsættelse, og det er socialrådgivere og psykologer, der arbejder med børnebeskyttelse.

Israel: Det meste af arbejdet bliver udført af socialpædagoger, men også frivillige.

Italien: Ja, sammen med andre professioner.

Luxembourg: Ja, der er nogle socialpædagoger som arbejder i institutionerne, men de har kun tid til at tage sig af børnene et par timer om dagen.

Holland: Ja.

Norge: Ja. Socialpædagoger arbejder sammen med andre professioner på disse institutioner. De arbejder især med børn under 15 år.

Slovakiet: Ja, sammen med andre professioner.

Spanien: Ja, og i: "autonomy development", social- og arbejdsmæssig støtte, på skoler, i samfundet og på centre for unge lovovertrædere.

Schweiz: Ja, sammen med andre professioner.

Uruguay: Ja, både offentligt og privat.

Hvor mange socialpædagoger (cirka) arbejder med børnene i dit land?

Australien: De har ikke en profession kaldet socialpædagog, men de har socialrådgivere, ungdomsarbejdere og velfærdsarbejdere.

Østrig: 80-100.

Kroatien: Ingen.

Danmark: Kender ikke præcise tal.

Finland: Det er vanskeligt at finde præcise tal, 10.000 er det samlede antal socialpædagoger i Finland.

Tyskland: Mere end 1.000.

Island: Ingen tal.

Israel: Omkring 100.

Italien: Ingen tal.

Luxembourg: 5-6.

Holland: Mere end 1.000 ansatte i år 2000, størstedelen af dem uddannede.

Norge: Ingen statistikker, men socialpædagogerne arbejder med børnene både i institutionerne og på de kontorer, som er ansvarlige for at tage beslutninger og finde bosteder for børnene.

Slovakiet: Ingen tal.

Spanien: Ingen tal.

Schweiz: Ingen tal, men ifølge forbundsgeringen skal ethvert barn tildeles en tillidsperson og de yngre uledsagede asylansøgere tildeles en legal værge.

Uruguay: Ingen tal.